JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Puhakka, Antero; Rautopuro, Juhani

Title: Kansainvälistyvä tieteentekijä kansallisen tiedemaailman laadun parantaja? : haavekuvat ja todellisuus

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © 2020 Suomen kasvatustieteellinen seura

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Puhakka, A., & Rautopuro, J. (2020). Kansainvälistyvä tieteentekijä kansallisen tiedemaailman laadun parantaja? : haavekuvat ja todellisuus. In J. Ursin, & R. Muhonen (Eds.), Tuntematon korkeakoulutus (pp. 71-113). Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia, 80.

Antero Puhakka &
Juhani Rautopuro

Kansainvälistyvä tieteentekijä kansallisen tiedemaailman laadun parantaja? Haavekuvat ja todellisuus

Johdanto

Suomalaista tiedepolitiikkaa koskevissa dokumenteissa maalataan kuvaa suomalaisista yliopistoista ja niissä työskentelevistä tieteentekijöistä sisäänpäin käpertyneinä impivaaralaisina, joiden fyysinen paikallaan pysyminen heikentää tutkimuksen ja koulutuksen laatua. Tiedemaailman laadun ajatellaan parantuvan, kun suomalaiset tieteentekijät hakeutuvat ulkomaille huippulaadun pariin ja kotiin palattuaan välittävät osaamisensa paikallaan pysyneille. Liikkuvuuden myötä hankittujen kontaktien odotetaan sitovan perifeeriset suomalaiset tiukemmin Suomen rajojen ulkopuolella olevaan tieteeseen, joka tässä näkökulmassa on jo lähtökohtaisesti aina parempaa kuin ”kansallinen” tiede. Toinen dokumenteista paljastuva keino parantaa tiedemaailman laatua on rekrytoida ulkomailta osaajia. Tähän sisältyy käsitys siitä, että muualta tulija on automaattisesti laadukkaampi kuin tiedelaitoksessa jo oleva henkilöstö. Politiikkapuheen voimakas kansainvälistä liikkuvuutta ko-

rostava henki pitää sisältää käsityksen siitä, että kansainvälistä yhteistyötä on yliopistoissa vain hyvin vähän. Mutta onko käsitys oikea? Tässä artikkelissa tarkastelemme suomalaisissa yliopistossa työskenteleviä tutkijoita, opettajia ja aiemmissa tutkimuksissa syrjään jätettyjä asiantuntijoita selvittääksemme, millaista tuntematon kansainvälisyys on. Kansainvälisen taustan omaavien tieteentekijöiden kautta pystymme entisestään valottamaan kuvaa 2000-luvun suomalaisista yliopistoista ja niiden kansainvälisyydestä.

Kansainvälistä liikkuvuutta voidaan määritellä hyvin eri tavoin, mikä vaikuttaa siihen, kuinka suuri osa tieteentekijöistä luokitellaan liikkuviksi. Liikkuvuuden määrittelystä voidaan helposti tehdä myös pilkkakirves, jossa paikallaan pysyjiä haukutaan sisäsiittoisiksi. Tässä artikkelissa lähtökohtanamme on Scottin (2015) huomio akateemisesta liikkuvuudesta jatkumona, jonka toisen pään muodostavat syvästi juurtuneet ja toisen pään erittäin liikkuvat tieteentekijät, valtaosan sijaitessa tämän jatkumon keskiosassa. Vähemmän liikkuvia ei pitäisi myöskään stigmatisoida liikkumattomuutensa takia huonommiksi, mitä yliopistojen kansainväliset rankinglistat kansainvälistymisen painotuksissaan tekevät.

Yliopistot ovat entistä tiiviimmin kietoutuneet yhteiseurooppalaisiin viitekehyksiin Bolognan prosessin myötä rakennetun Euroopan korkeakoulualueen sekä Lissabonin prosessin myötä synnytetyn eurooppalaisen tutkimusalueen (ERA) kautta. Nämä ovat merkittävästi lisänneet opettajien ja tutkijoiden lisäksi myös muiden korkeasti koulutettujen akateemisten asiantuntijoiden tarvetta yliopistoissa. Omassa tutkimuksessamme selvitämme tämän vuoksi liikkuvuutta yliopistoissa myös muut asiantuntijat huomioiden.

Eri ammattiryhmien tarkastelu on tärkeää, sillä aiempi tiukka jako tutkija-opettajiin ja hallintoon on vanhentumassa. Yliopistolaitoksen muutoksen myötä myös korkeasti koulutettujen asiantuntijoiden tarve on lisääntynyt. Kehm (2015) liittää tämän osaltaan uuden julkisjohtamisen oppien mukaantuloon yliopistojen toimintaan ja sitä myötä yliopistojen hallinnan ja hallinnon siirtymiseen yhä manageriaalisempaan suuntaan. Schneijderbergin (2015) mukaan useiden yliopistojen asiantuntijoiden työtehtävät

liittyvät kansainvälisten asioiden ja liikkuvuuden hoitoon. Nämä seikat sekä se, ettei heidän liikkuvuuttaan ole aiemmin selvitetty, perustelevat muiden asiantuntijoiden mukaan ottamista tutkimukseemme.

Teichlerin ja Cavallon (2015) mukaan suuri osa tieteentekijöistä on mukana kansainvälisissä projekteissa, joihin sisältyy myös yhteisjulkaisemista. Muhonen, Leino ja Puuska (2012) ovat tutkineet yhteisjulkaisemisen kehittymistä Suomessa 1990 alusta lähtien. He havaitsivat erittäin merkittävän lisääntymisen kansainvälisissä yhteisjulkaisuissa, sillä Web of Science -julkaisutietokannassa olevissa julkaisuissa kansainvälisten yhteistyöjulkaisujen määrä nousi vuodesta 1990 vuoteen 2009 mennessä neljänneksestä (25 %) lähes puoleen (49 %). Tutkijat huomasivat myös, että kansainvälisessä yhteistyössä tehtyihin julkaisuihin viitattiin enemmän kuin kotimaisiin yhteisjulkaisuihin (Puuska, Muhonen & Leino 2014).

Tieteentekijät ovat mukana myös monissa muissa toimissa, jotka liittyvät tiedon välitykseen rajojen yli, mutta joka ei edellytä fyysistä liikkuvuutta. Rostan ja Höhle (2014) korostavat kansainvälisen akateemisen liikkuvuuden keston voivan vaihdella sähköpostin kirjoittamiseen kuluvasta muutamasta minuutista aina pysyvään muuttamiseen toiseen maahan. Pysyvä muuttaminenkaan ei ole akateemisen liikkuvuuden selvittämisen osalta yksinkertainen asia. Hoffmanin (2007) haastattelemista Suomessa työskentelevistä ulkomaalaistaustaisista henkilöistä osa oli ottanut Suomen kansalaisuuden ja osalla oli pysyvä oleskelulupa. Liikkuvuuden selvittämisen ”vaikeutta” kuvaa hyvin se, että suomalaisissa yliopistoissa työskentelevät ulkomaalaistaustaiset henkilöt, jotka ovat saaneet kaksoiskansalaisuuden, tilastoidaan opetushallinnon Vipunen-tilastopalvelussa väestörekisteritietojen perusteella suomalaisiksi. Tässä luokittelussa he menettävät kansainvälisen taustansa. Suomalaiset yliopistot ovatkin kansainvälisempiä kuin miltä ne viralliset rahoituksen lähteenä olevien tilastojen perusteella näyttävät.

Artikkelin pääasiallisena aineistona käytämme Tieteentekijöiden liiton vuoden 2016 marraskuussa toteutettua jäsenkyselyä. Vaikka pääpaino artikkelissa onkin vuoden 2016 kyselyssä, eräiden muuttujien osalta selvitämme muutosta hyödyntäen Tieteen-

tekijöiden liiton aiempia jäsenkyselyitä. Liiton barometrityyppiset jäsenkyselyt kuvaavat yhden ammattiliiton jäsenistöä, eivätkä tulokset ole täysin yleistettävissä koko yliopistolaitosta koskeviksi.

Artikkelissa tarkastelemme ensin lyhyesti suomalaista tiede- ja yliopistomaailmaa ohjaavia poliittisia asiakirjoja, suomalaisen tieteen tilaa analysoivia selvityksiä sekä yliopistojen rahoitusmallia. Nämä tekijät luovat sen poliittisen viitekehyksen, jonka kautta suomalaisten yliopistojen todellisuutta arvioidaan. Tämän jälkeen tuomme esiin aiempaa tutkimuskirjallisuutta ensin järjestelmätason ja sen jälkeen yksittäisen tieteentekijän liikkuvuuden kautta. Poliittiset asiakirjat ja selvitykset luovat kuvaa siitä, millaiseksi kansallinen tiedemaailma halutaan muuttaa. Ne muodostavat sen järjestelmätason haavekuvan, jonka toteuttaminen todellisuudessa jää yksittäisen tieteentekijän harteille. Tämän haavekuvan ja todellisuuden välistä ristiriitaa artikkelissa valotamme.

Kansainvälisyyteen ohjaamisen elementit

Yliopistolaitokselle esitettyjä toiveita tai vaatimuksia voidaan selvittää tarkastelemalla politiikkatason asiakirjoja. Tarkoituksena ei ole tehdä kattavaa analyysia siitä millaiselta korkeakouludiskurssi kansainvälistymisen suhteen näyttää, vaan ennemminkin kehystää kansainvälisyyttä nostamalla esiin merkittävimpien asiakirjojen kansainvälistymistä koskevia linjavetoja samoin kuin rahoituksellisia ohjauskeinoja, joilla tähän pyritään.

Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälisyyden edistämisen linjauksia vuosille 2017–2025 pohtineelle ohjausryhmälle kansainvälisyys ja liikkuvuus ovat laatukysymyksiä: ”*Ohjausryhmän mukaan kansainvälisyys ja liikkuvuus Suomesta ja Suomeen edistävät koulutuksen ja tutkimuksen monimuotoisuutta ja laatua… Ohjelmassa järjestetään vahva tuki henkilöstön kansalliselle ja kansainväliselle liikkuvuudelle uudistumisen ja vaikuttavuuden vahvistamiseksi.*” (OKM 2017a.) Linjaus ei ollut ensimmäinen eikä edes viimeinen suomalaista tiedemaailmaa koskevista linjauksista. Nokkala (2009) osoittaa vakuuttavalla tavalla sen,

kuinka kansainvälisyys, laatu ja kilpailukyky linkittyivät toisiinsa suomalaisessa 1990-luvun ja 2000-luvun alun korkeakouluudiskurssissa. Tässä artikkelissa olemme kuitenkin kiinnostuneita yksityistettyjen[1] yliopistojen aikakaudesta ja tarkastelemme, miltä tilanne tällä hetkellä näyttää.

Yliopistolaitoksen uudistamisen yhteydessä kansainvälistymistä määriteltiin korkeakoulujen kansainvälistymisstrategiassa (OPM 2009, 17): *"Kansainvälinen liikkuvuus antaa mahdollisuudet työskennellä ja verkostoitua oman alan huippujen kanssa – –"*. Suomen Akatemian organisoimissa suomalaisen tieteen tilaa ja tasoa käsitelleissä raporteissa on kansainvälisyyttä korostettu useaan otteeseen vuonna 2009: *"Liikkuvuus – kuten kansainvälinen yhteistyö yleensäkin – on erityisen tärkeää pienille maille, joiden tutkimusjärjestelmä saa sen avulla muun muassa monimuotoisuutta ja uutta tietoa. Se on olennainen tekijä luovien tutkimusympäristöjen muodostamisessa, tutkijanurien kehittämisessä sekä verkostojen rakentamisen välineenä."* (Suomen Akatemia 2009, 59.) Vuonna 2012 liikkuvuus nähtiin henkilöstöpolitiikan osana: *"Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tulee rekrytoinneissaan ja henkilöstöpolitiikassaan painottaa liikkuvuuden merkitystä"* (Suomen Akatemia 2012, 88). Vuonna 2014 todettiin: *"Tieteen tila -aineistosta ilmenee kuitenkin muutama sinänsä tuttu Suomen tutkimusjärjestelmän ominaisuus: hajanaisuus ja erityisesti pieni yksikkökoko, rekrytoinnin osittainen sisäänlämpiävyys sekä kansainvälistymisen vähäisyys"* (Suomen Akatemia 2014, 36). Vuoden 2016 katsauksessa havaittiin kansainvälistymistä kuitenkin tapahtuneen, sillä kansainvälinen yhteisjulkaiseminen oli lisääntynyt merkittävästi 1990-lukuun verrattuna (Suomen Akatemia 2016). Viimeisessä katsauksessa kiinnostavaa on, että liikkuvuutta tarkastellaan vaikuttavuuden osalta organisaatiosta toiseen liikkumisena, ei enää pelkästään kansainvälisenä liikkuvuutena.

1 Vuodesta 2010 lähtien suomalaiset yliopistot ovat olleet joko säätiöyliopistoja tai julkisoikeudellisia yliopistoja. Säätiöyliopistojen yksityistä luonnetta osoittavat niiden toimintaa osaltaan määrittävät säätiölainsäädännön määräykset. Julkisoikeudelliset yliopistot eroavat puolestaan merkittävällä tavalla muista julkisoikeudellisista laitoksista, kuten Suomen Pankista tai KELA:sta siinä, että konkurssilain mukaan julkisoikeudellinen yliopisto voidaan asettaa konkurssiin. Konkurssiuhka osoittaa selvästi sen, että yliopistot ovat yksityisiä.

Myös pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelmassa (2015, 17) asetetaan tiedemaailmalle tavoitteita: ”*Koulutuksen ja tutkimuksen kansainvälisyys on lisääntynyt ja koulutusviennin esteet on purettu.*” Poliittista tahdonilmaisua osoittavana asiakirjana kansainvälistymisen suhteen voidaan pitää myös pääministerin johtaman Tutkimus- ja innovaationeuvoston visio- ja tiekarttaa (2017), jossa Kansainvälisyys laadun ja vaikuttavuuden edellytyksenä -otsikon alla esitetään pitkän ajan tavoitteeksi sitä, että *”Suomalaiset TKI-työntekijät työskentelevät osan urastaan ulkomailla”*. Viimeisimmän tammikuussa 2019 (OKM 2019, 20) julkaistun Korkeakoulutus ja tutkimus 2030-luvulle vision tiekartan mukaan: *”Tavoitteena on, että korkeakoulut eivät houkuttele Suomeen opiskelijoita, vaan osaajia kasvamaan osaksi suomalaista tutkimus-, korkeakoulu- ja yritysyhteisöä.”*

Näistä lainauksista käy hyvin ilmi se, että kansainvälisyyttä ajatellaan Suomessa työskentelyn, joko tänne työskentelemään palaavien tai tänne työskentelemään houkuteltujen, kautta. Kansainvälistymisessä ja sen korostamisessa ei siten ole kysymys pyrkimyksestä yleiseen maailmanlaajuisen tieteen eteenpäin viemiseen, vaan tavoitteena on suomalaisen ja Suomessa toteutettavan tieteen, tutkimuksen ja koulutuksen kohentaminen – siis sen laadun parantaminen.

Konkreettisesti yliopistomaailman kansainvälistämistä on Suomessa ohjattu yliopistojen rahoitusmallien kautta. Näissä malleissa kansainvälistymisellä tarkoitetaan ulkomaalaisten työntekijöiden osuutta henkilöstössä ja valmistuneissa sekä kansainvälistä opiskelijavaihtoa. Näillä on ollut rahallista vaikutusta vuoden 2010 rahoitusmalleista lähtien. Tätä ennen yliopistojen tulossopimuksissa kansainvälistymistä tuettiin hankerahoituksella. Tällä hetkellä ulkomaalaisen opetus- ja tutkimushenkilöstön sekä ulkomaalaisten tekemien ylempien korkeakoulututkintojen määrän osuus yliopistojen rahoituksesta on 3 %, mikä vastaa yli 50 miljoonaa euroa vuodessa ja on kokoluokaltaan suurempi kuin pienimpien suomalaisten yliopistojen kokonaisbudjetit. Yliopistojen rahoituksella pyritään siten ohjaamaan yliopistot lisäämään ulkomaalaisten opiskelijoiden ja opetus- ja tutkimushenkilöstön määrää. Tämän lisäksi

kansainvälistämistä määritellään yliopistojen tulossopimusten kaikille yliopistolle yhteisissä osioissa. Kaudella 2013–2016 tavoitteena oli henkilöstöpolitiikan ja tutkijanurajärjestelmien kehittäminen kansainvälistä rekrytointia lisäämällä. Kaudella 2017–2020 kansainvälisillä rekrytoinneilla on puolestaan tarkoitus vahvistaa korkeakouluyhteisöä. Tämän vuoksi onkin tärkeää katsoa myös sitä, miten ulkomaalaistaustaiset yliopistoissa työskentelevät hahmottavat omaa liikkuvuuttaan samoin kuin sitä, millaisia esteitä ja ongelmia he ovat suomalaisissa yliopistoissa työskennellessään kokeneet.

Kansainvälistä liikkuvuutta, mutta miksi

Syytä kansainvälistymisen nousulle maailmanlaajuisesti merkittävään asemaan on haettava yliopistolaitoksen muuttuneesta asemasta. Yliopistot ovat entistä enemmän alistettuja kansallisen (tai alueellisen) taloudellisen kilpailukyvyn keskeisiksi turvaajiksi, taloudellisiksi toimijoiksi (Lock & Lorentz 2007), joilta odotetaan työ- ja talouselämää palvelevia innovaatioita ja välitöntä hyötyä (Jones ym. 2012). Laajemminkin tiede- ja koulutuspolitiikka on alistettu kansakuntien taloudellisen kilpailukyvyn turvaamisen alttarille. Euroopan tasolla tämä asetelma näkyy hyvin selvästi Lissabonin strategiassa, jossa eurooppalaisesta tutkimusalueesta (ERA) tuli merkittävä osa Euroopan kilpailukyvyn tehostamiseen pyrkimistä.

Järjestelmätasolla kansainvälistymistä ajatellaan lähtökohtaisesti hyvänä asiana. Metcalfen (2017) mukaan kansalliset tahot pyrkivät lisäämään akateemista liikkuvuutta uskoen rajat ylittävän liikehdinnän johtavan laajempaan tieteelliseen tuotantoon kotimaassa, suurempaan kansainväliseen tutkimusyhteistyöhön sekä parempiin tieteellisiin tuotoksiin. Liikkumisen myötä tutkijoiden oletetaan altistuvan uusille ideoille ja ajatuksille, jotka puolestaan lisäävät julkaisemista (Bauder 2015). Akateemista liikkuvuutta tuetaan, sillä sen katsotaan parantavan tutkimusjärjestelmän laatua edistäessään tiedon leviämistä (Larner 2015), auttavan tie-

don ja teknologian siirrossa sekä yhteistyöverkostojen luomisessa (Lawson & Shibayama 2015). Gimenez ja Morgan (2017) korostavat, että korkeasti koulutettujen muuttajien palatessa takaisin kotimaihinsa he toimivat sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen moottoreina. He näkevät myös ulkomailla vietetyn ajan luovan uusia mahdollisuuksia verkostoitumiseen sekä tietojen vaihtoon niiden henkilöiden kanssa, jotka ovat jääneet kotimaahan. Akateemiseen liikkuvuuteen voidaan liittää myös paljon laajempia vaikutuksia. Kuten Teichler (2015) toteaa, liikkuvuudelle ladattujen odotusten mukaan sen odotetaan jopa lisäävän keskinäistä ymmärrystä ja lisäävän siten rauhaa, kohentavan laatua, mahdollistavan rikkaamman kulttuurielämän ja henkilökohtaisen kehityksen, lisäävän akateemista laatua, teknologisia innovaatioita, taloudellista kasvua ja yhteiskunnallista hyvinvointia. Laajempina kuin pelkästään tieteeseen vaikuttavina tekijöinä Scott (2015) nostaa esiin myös sen, että akateemisen liikkuvuuden myötä tieteentekijät voivat saada uusia, radikaaleja ja innovatiivisia näkökantoja, jotka voivat vaikuttaa laajemminkin yhteiskunnan uudistuksiin.

Lawsonin ja Shibayaman (2015) mukaan akateemisesta liikkuvuudesta on tullut merkittävä tekijä tiede- ja teknologiapolitiikassa Euroopassa. Tähän sisältyy käsitys siitä, että paikallisuus ja sisäsiittoisuus estävät tieteellistä edistymistä ja innovaatioiden syntyä. Teichlerin ja Cavallin (2015) mukaan Euroopan unionin sisäinen yhteistyö pyrkii löytämään tieteessä tasapainon sosiaalisen koheesion ja tasa-arvoisuuden lisäämisen sekä avoimen sosiaalidarvinistisen ”voittaja vie kaiken” lähtökohdan välillä, ja näistä jälkimmäinen näyttää olevan voitolla. Myös van der Wende (2015) analysoidessaan Euroopan unionin tilannetta näkee käynnissä olevan siirtymän eurooppalaisen yhteistyön paradigmasta kohti kilpailuparadigmaa.

Ankaran kilpailuasetelman olemassaolon osoittaa hyvin se, kuinka maantieteellisesti epätasa-arvoisesti tiedemaailma on jakautunut. Finkelstein ja Sethi (2014) toteavat, että suurissa maissa, joissa on paljon yliopistoja ja tutkijoita, tarve kansallisten rajojen ylittämiseen on selvästi vähäisempi kuin pienemmistä maista tulevilla tieteentekijöillä. Kuten Teichler ja Cavalli (2015) osoitta-

vat, niiden maiden edustajat, joiden maat ovat voittajia tiedemaailman sisäisessä liikkuvuudessa, mielellään puhuvat kilpailusta parhaiden kykyjen houkuttelemiseksi, eivät aivovuodosta tai aivotuonnista. Tosiasia on kuitenkin se, että nämä maat voivat osallistua kerman kuorintaan, mikä edelleen vahvistaa maita ja toteuttaa itseään ylöspäin suuntautuvana kehänä. Tieteentekijöiden virta kulkee kehittyvistä maista muutamiin tiedemaihin, kuten Yhdysvaltoihin, Sveitsiin tai Isoon-Britanniaan (Goastellec, Park, Ates & Toffel 2013). Rostanin ja Höhlen (2014) mukaan akateemisen liikkuvuuden virrat kulkevat kehittyvistä ja vähemmän kehittyneistä maista samoin kuin ei englantia virallisena kielenään puhuvista maista englanninkielisiin maihin. Bilecen ja Van Mol (2017) toteavatkin akateemisen liikkuvuuden liikehdinnän olevan kohti pohjoista, mikä voimistaa olemassa olevia globaaleja epätasa-arvoisuuksia.

Tieteentekijä liikkeellä

Tutkimuksissa tuodaan esiin lukuisia erilaisia syitä yksilön liikkeelle lähtemiselle. Työntötekijöinä on tuotu esiin etenkin väittelemisen jälkeen kohdattuja työllistymisvaikeuksia (Bonnard, Calmand & Giret 2017; Fumasoli & Goastellec 2015; van der Wende 2015). Korkeakoulujen huonontuvat työolosuhteet sekä mahdolliset rakenteelliset uudistukset on myös tuotu esiin työntävinä tekijöinä (Richardson & McKenna 2003). Myös halu paeta vaikeita olosuhteita, koskivatpa ne parisuhdetta tai muuta elämää, on mainittu (Richardson & McKenna 2002). Kyse ei kuitenkaan ole pelkästään työntävistä tekijöistä. Vetävinä tekijöinä on mainittu laajemmat tutkijoiden työmarkkinat (Cantwell 2011), parempi tutkimusympäristö (Børing, Flanagan, Gagliardi, Kaloudis & Karakasidou 2015) ja halu lisätä omaa pätevyyttään (Chepurenko 2015).

Mihin sitten perustuu käsitys akateemisesta liikkuvuudesta uralla etenemisen kannalta välttämättömänä tekijänä? Taustalla on pitkälti käsitys inhimillisen pääoman teorioiden eri varianteista. Ajatuksena on, että liikkumalla pois omasta yliopistosta ja mielellään omasta maasta hankitaan tärkeää symbolista pääomaa, jo-

ka voi parantaa uranäkymiä (Bauder 2015; Leemann 2010). Inhimillistä pääomaa pyritään lisäämään hakeutumalla ”parhaisiin mahdollisiin tutkimusympäristöihin”. Richardson ja Zikic (2007) huomasivat, että mitä nuoremmista henkilöistä oli kyse, sitä tärkeämmäksi he kokivat kansainvälisen kokemuksen saamisen ”hyvämaineisesta” paikasta. Kimin (2017) mukaan nuoremmat tutkijat ja post doc -vaiheen tutkijat etsivätkin kansainvälistä kokemusta strategisesti, ollakseen jatkossa kilpailukykyisempiä akateemisilla työmarkkinoilla. Kansainvälinen kokemus toimii pääomana, joka mahdollistaa ja tukee uralla etenemistä. Cañibanon, Foxin ja Otamendin (2016) mukaan tutkijoilta odotetaan liikkuvuutta ja sitä pidetään kyvykkyyden osoittajana. Tätä kautta liikkuvuudesta on tullut mitattava tekijä yksilölle, siirtymäriitti tutkijanuralle, joka on irronnut niistä tiedon välitykseen ja verkostojen rakentamiseen liittyvistä tavoitteista, joita sille järjestelmätasolla asetetaan.

Rajat ylittävästä akateemisesta liikkumisesta näyttääkin tulleen entistä enemmän pakko. Kyse ei enää ole omaehtoisesta uran rakentamisesta, vaan välttämättömästä ja pakollisesta, mutta ei riittävästä ehdosta uralla etenemiseksi. Liikkumisesta on tullut normatiivinen vaatimus akateemiselle uralle (Cantwell 2011; Leemann 2010). Gopaulin ja Piferin (2016) mukaan näyttää siltä, että liikkuvuuden välttämättömyys perustuu kansallisiin tavoitteisiin, ei yksittäisen tieteentekijän omaan haluun. Kun liikkeelle sitten, enemmän tai vähemmän vapaaehtoisesti, lähdetään, on kirjallisuudessa varsin yhteneväinen näkemys siitä, että liikkujat pyrkivät ensisijaisesti rakentamaan uraansa kotimaassaan. Maantieteellisten rajojen ylitys palvelee tätä päämäärää (Brechelmacher, Park, Ates & Campbell 2015; Cantwell 2011; Fumasoli, Goastellec & Kehm 2015; Musselin 2004; Probst & Goastellec 2013). Tieteentekijät ovat siis hyvin sidottuja omiin kansallisiin järjestelmiinsä.

Olipa akateeminen muuttaminen pakotettu tai tietoinen oman uran rakentamiseen liittyvä päätös, tieteentekijä on usein tilanteessa, jossa hän ei ole yksin. Sosiaaliset verkostot ja perhesuhteet ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat muuttamiseen sekä myös ulkomailla oloon. Tutkimuksissa on todettu, että koko perheen muuttaessa ulkomaille, akateemisen muuttajan puoliso kärsii usein selvästä so-

siaalisen aseman laskusta (Leung 2017; Vohlídalová 2014). Tutkijat (Schaer, Dahinden & Toader 2017; Vohlídalová 2014) ovat osoittaneet perheen sisäisten sukupuoliroolien merkityksen muuttopäätöksiin. Perinteiset sukupuoliroolit omaksuneet perheet painottivat miehen uraa naisen uran edelle. Tasavertaisissa sukupuolirooleissa puolestaan ei painotettu kummankaan sukupuolen merkitystä toista enemmän, vaan muuttopäätökset tehtiin yhdessä neuvotellen.

Useissa kansainvälisissä tutkimuksissa on huomattu naisten ja miesten kansainvälisen akateemisen liikkuvuuden eroavan merkittävästi toisistaan. Kansainvälistyminen ja akateeminen liikkuvuus ei näytä olevan yhtä avoin mahdollisuus naisille, joskin kuten Rostan, Huang ja Finkelstein (2014) toteavat, erot maantieteellisten alueiden välillä ovat suuret. Jönsin (2011) havaintojen mukaan naiset liikkuvat varhaisessa uravaiheessa ja nuoremmalla iällä vähintään yhtä paljon kuin miehet, mutta edistyessään urallaan ja 35 ikävuoden jälkeen naisten kansainvälinen liikkuvuus yli kuukauden ajaksi laskee miehiin verrattuna selvästi. Cañibano ja kollegat (2016) liittävät tämän osaltaan siihen, että iältään nuorempana ja uran alkuvaiheessa naisilla on vähemmän huoltovastuita lapsista ja perheestä. Tutkijat havaitsivat, että suurempi osa naisista oli osallistunut liikkuvuuteen, mutta heidän liikkuvuutensa oli ajallisesti lyhempää, maantieteellisesti lähempää sekä harvemmin tapahtuvaa. Vabøn, Padilla-Gonzálezin, Waagenen ja Næssin (2014) mukaan, kun tieteentekijällä on kokopäivätyössä oleva puoliso ja lapsia, osallistuvat naiset selvästi miehiä harvemmin kansainväliseen yhteistyöhön. Tulos on merkittävä, sillä varhaisemmissa uravaiheissa lapsettomat naiset tekevät enemmän kansainvälistä yhteistyötä kuin lapsettomat miehet. Uhlyn, Visserin ja Zippelin (2017) mukaan naisten vähäisempään kansainväliseen tutkimusyhteistyöhön osallistumiseen vaikutti lapsia enemmän puolison työmarkkinatilanne etenkin, jos naisen puoliso ei työskennellyt akateemisella uralla.

Myös lasten iällä on vaikutusta liikkuvuuteen. Azoulay, Ganguli ja Graff Zivin (2017) toteavat, että tieteentekijät olivat haluttomia liikkumaan lasten ollessa lukioiässä, mikä osoittaa, että lasten sosiaalisia verkostoja ei haluta rikkoa, ja lapset otetaan huomioon

urapäätöksiä tehtäessä. Perhe on kuitenkin myös muuta kuin lapset. Richardson ja McKenna (2003) toivat esiin sen, kuinka tutkittavien vanhempien kuolema mahdollisti liikkuvuuden aloittamisen.

Vaikka rajat ylittävää liikkuvuutta näytetään edellytettävän, ei liikkuminen tapahdu ilman riskejä. Richardsonin ja Zikicin (2007) mukaan ensimmäinen riski liittyy siihen, että kansainvälistä kokemusta ei tunnusteta eikä siitä palkita urakehityksessä. Toinen riski liittyy työtehtävien epävarmuuteen ja jatkuvuuteen. Kolmantena riskinä on se, että puoliso ei löydä sopivia töitä, josta voi seurata ristiriitoja ja taloudellista epävarmuutta. Kirpitchenkon (2014) mukaan tieteentekijät ovat kokeneet, että heidän ulkomailla hankittuja pätevyyksiään ja kompetenssejaan ei arvosteta samalla tavalla kuin kotimaassa hankittuja. Vaikka liikkuvuus lisäisi inhimillistä pääomaa, se saattaakin samanaikaisesti heikentää kotimaan sosiaalista pääomaa vähentämällä liikkujan siteitä kotimaansa työmarkkinoihin (Bonnard ym. 2017).

Kun kaikkien on pakko liikkua, ulkomailla työskentelyn erotteluarvo rekrytoijan silmissä häviää. Teichler (2017) onkin todennut, että vaikka useimmat kansainvälisesti liikkuneet tieteentekijät pitävät liikkuvuutta hyvänä ammatillisen pätevyyden kannalta, monet ovat hyvin skeptisiä siitä, miten työmarkkinat tunnistavat nämä lisääntyneet pätevyydet. Brechelmacherin ja kollegojen (2015) tutkimuksessa suomalaiset toivat esiin sitä, että väittelyn jälkeinen liikkuvuus olisi vähentynyt, koska kilpailu kansallisesti tarjolla olevista paikoista on kiristynyt. Suomessa pysytään, jotta kontaktit olisivat olemassa ja voisi hakea paikkoja heti, kun ne tulisivat saataville. Kulonpalon (2007) mukaan suomalaisten tutkijoiden määräaikaisuus sekä akateemisten uranäkymien epävarmuus heikensivät heidän halukkuuttaan kansainväliseen liikkuvuuteen.

Musselinin (2004) mukaan varsinkin post doc -vaiheessa riskit siirretään yksittäiselle liikkujalle. Esimerkkinä tästä hän käyttää sitä, kuinka post doc -vaiheen tutkijan rekrytoijat eivät odotakaan näiden pysyvän pitkään omissa ryhmissään ja saattavat antaa näille erittäin riskipitoisia aiheita, joita he eivät omille kasvateilleen antaisi. Jos akateeminen liikkuja onnistuu korkeariskisessä tutkimuksessaan, se tuo mainetta myös yksikölle, mutta jos tämä epäonnistuu,

se on yksittäisen tutkijan ongelma. Yhtenä selityksenä sille, miksi yksiköt haluavat palkata ulkomaalaisia post doc -vaiheen tutkijoita on esitetty, että heille näytetään maksettavan vähemmän palkkaa kuin kotimaisille post doc -tutkijoille (Cantwell & Taylor 2013). Richardson ja McKenna (2003) tuovatkin esiin sen, että tieteentekijöiden ajatellaan usein olevan vain itse vastuussa urastaan ja sen kehittymisestä toisin kuin muissa työpaikoissa, jotka pyrkivät edesauttamaan ja hallitsemaan työntekijöidensä uran kehittymistä.

Tutkimustehtävä ja -aineisto

Aiemmin Suomessa on tutkittu kansainvälistä liikkuvuutta Suomen Akatemian selvityksessä (Kulonpalo 2007) sekä CAP (Changing academic profession) -tutkimuksessa (Aarrevaara & Pekkola 2010). Akatemian selvityksessä tarkasteltiin tutkijoita, kun CAP-tutkimuksessa liikkuvuutta selvitettiin sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa työskentelevien opettajien ja tutkijoiden osalta. CAP-tutkimuksessa liikkuvuutta tarkasteltiin syntymämaan, ensimmäisen suoritetun tutkintomaan sekä nykyisen asuinmaan suhteen kysymällä, kuinka monta vuotta henkilö on työskennellyt eri maissa. Omat liikkuvuuden ja kansainvälisen yhteistyön määritelmämme ovat erilaiset. Tarkastelemme yliopistollisen perustutkinnon jälkeistä ulkomaankokemusta, kansainvälisen yhteistyön olemassaoloa sekä liikkuvuuden erilaisia lajeja. Perustutkinnon jälkeisellä ulkomaan kokemuksella tarkoitamme maisterin tutkinnon suorittamisen jälkeen palkkatyössä ulkomailla oloa tai apurahan turvin työskentelyä ulkomailla. Tähän muuttujaan eivät sisälly vierailut kansainvälisiin konferensseihin tai muu kansainvälinen yhteistyö. Suurempi painoarvo on tieteentekijän viime aikaisessa kansainvälisessä yhteistyössä, sen kestossa sekä liikkuvuuden eri lajeissa.

Artikkelin aineistona käytämme Tieteentekijöiden liiton jäsenkyselyjä pääpainon ollessa viimeisimmässä vuoden 2016 marraskuussa toteutetussa kyselyssä. Viimeisten vuosien aikana liittoon on liittynyt entistä useammin kansainvälisen taustan omaa-

via tieteentekijöitä, minkä vuoksi vuoden 2016 kysely toteutettiin ensimmäisen kerran myös englanniksi. Suomalaisen tiedeyhteisön voimakasta kansainvälistymistä osoittaa se, että vastanneissa oli jäseniä kaikkiaan 56:sta eri maasta. Kyselyjä lähetettiin kaikkiaan 6755. Vastauksia saatiin 1906, kokonaisvastausprosentin ollessa 28. Kyselyt on toteutettu nimettömänä, joten katoanalyysia ei voida suorittaa. Kyselyihin vastanneiden ikä, sukupuoli ja muut taustatiedot vastaavat kuitenkin hyvin jäsenrekisteriaineistoa. Kulonpalon (2007) selvityksessä vastausprosentti oli 18 ja CAP-tutkimuksessa 28 (Aarrevaara & Pekkola 2010). Kyselyiden vastausprosentit ovat alhaisia, mutta liiton jäsenkyselyn vastausprosentit ovat hyvin linjassa muiden kyselyiden kanssa.

Tässä artikkelissa tarkastelemme ainoastaan kyselyn vastaushetkellä yliopistoissa palkkatyösuhteessa olleita opettajia, tutkijoita ja asiantuntijoita. Tutkijat ja opettajat ovat tietenkin myös asiantuntijoita, jolloin kolmannesta tarkasteltavasta ammattiryhmästä voitaisiin käyttää nimitystä Muut asiantuntijat. Pidämme tämänkaltaista nimeämistä luonteeltaan vähättelevänä ja tämän vuoksi käytämme kolmannesta ammattiryhmästä nimitystä Asiantuntijat. Tämä ryhmä koostuu niistä henkilöistä, jotka työskentelevät yliopistoissa tietopalveluissa, opintohallinnossa, henkilöstöhallinnossa, suunnittelu-, johto- tai esimiestehtävissä ja niin edelleen. Yleisimpiä nimikkeitä olivat tietoasiantuntija, informaatikko, suunnittelija, koordinaattori ja erilaiset päällikkö-nimikkeet.

Kyselyaineiston analysoinnissa on sovellettu kvantitatiivisia menetelmiä (keski- ja hajontalukuja, ristiintaulukointia, khiin neliötestiä, t-testiä ja varianssianalyysia). Tilastolliset merkitsevyydet tarkoittavat tässä artikkelissa alle viiden prosentin merkitsevyystasoa ($p < 0,05$). Lukijaystävällisyyden vuoksi merkitsevyystasoja ei merkitä erikseen taulukoihin tai tekstiin. Prosenttiosuudet esitetään pääsääntöisesti kokonaislukuina, joskin alle viiden prosentin olevat havainnot esitetään yhdellä desimaalilla. Tämän vuoksi kaikki taulukot eivät summaudu sataan.

Kaikkiaan vastanneista yliopistoissa työskenteli lokakuussa 2016 yhteensä 1188 tieteentekijää. Taulukossa 1 on esitetty keskeisiä tietoja vastanneista.

TAULUKKO 1. Perustietoa vastanneista (n=1188), %

Sukupuoli			**Ammattiryhmä**	
Mies	37		Opettajat	31
Nainen	62		Tutkijat	49
Muu	0,5		Asiantuntijat	20
Puuttuva tieto	0,5		Muut	0,2
Siviilisääty			**Ikä**	
Parisuhde	75		Alle 30	6
Naimaton	16		30–39	34
Eronnut	7		40–49	30
Puuttuva tieto	1,7		50–59	21
Huollettavia lapsia			60 ja yli	9
Kyllä	54		Puuttuva tieto	0,9
Ei	42		**Palvelussuhteen laji**	
Puuttuva tieto	3,3		Määräaikainen	58
Kotoisin			Pysyvä	42
Suomi	87		Puuttuva tieto	0,5
EU/ETA-maa	7		**Samassa yliopistossa olo**	
Muu maa	6		Korkeintaan 1 v	22
Puuttuva tieto	0,7		2–5 vuotta	25
Korkein tutkinto			6–9 vuotta	14
Tohtori	63		10–15 v	15
Lisensiaatti	2,3		16–19 v	8
Ylempi kk-tutkinto	34		Vähintään 20 v	15
Muut	0,7		Puuttuva tieto	0,6

Artikkelin ammattiryhmäjako on tehty vastaajien nimikkeiden perusteella. Ammattiryhmään ”Muut” kuului 11 henkilöä, minkä vuoksi heidät jätetään pois artikkelissa tehtävistä analyyseista. Sukupuolen osalta ryhmävertailut tehdään vain naisten ja miesten välillä, vaihtoehdon ”Muu” valinneiden vähäisen lukumäärän vuoksi. Sukupuolekseen ”Muu” ilmoittaneet ovat kuitenkin mukana muissa analyyseissa, esimerkiksi verrattaessa ammattiryhmiä keskenään.

Taulukosta 2 nähdään, että Tieteentekijöiden liiton jäsenkyselyihin vastanneiden yliopistoissa työskentelevien jäsenten keskuudessa tutkijoiden suhteellinen osuus on vuosien mittaan merkittävästi kasvanut. Etenkin määräaikaisten projektitutkijoiden lisääntyminen on huomattu myös kansainvälisessä kirjallisuudessa (Kim 2010; Larner 2015). Valitettavasti Suomen yliopistojen yksityistämisen jälkeen muuttunut tilastointitapa estää selvittämisen, onko kyse vain liiton jäsenistössä tapahtuneesta muutoksesta. Vuodesta 2010 lähtien opetus- ja tutkimushenkilöstö on tilastoitu yhdessä, kun ne aiemmin olivat erillään. Tilastointimuutos johti itse asiassa siihen, että yhdessä yössä suomalaisten yliopistojen opiskelija–opettaja-suhdeluku parani dramaattisesti. Samalla Suomen asema kansainvälisessä vertailussa kertaheitolla parani. Tutkijoiden määrän voimakasta lisääntymistä osoittavat kuitenkin akateemiseen projektitutkijaan keskittyneen tutkimushankkeen tiedot tutkijoiden lukumäärän lähes kaksinkertaistumisesta suomalaisessa tiedemaailmassa vuosien 1995–2011 välisenä aikana (4815 → 8511) (Pekkola, Kuoppala, Liski, Puhakka & Rautopuro 2015).

TAULUKKO 2. Yliopistojen ammattiryhmien jakauma 2004–2016, %

	2004 n=1559	2007 n=1247	2010 n=1184	2013 n=1069	2016 n=1178
Tutkijat	40	42	46	46	49
Opettajat	39	35	31	30	31
Asiantuntijat	22	23	23	24	20

Vastanneiden koulutustaso on merkittävästi noussut vuosien 2004 ja 2016 välillä. Asiantuntijoista 18 prosenttia oli väitelleitä vuonna 2004. Vuoteen 2016 tultaessa osuus on lähes kaksinkertaistunut 34 prosenttiin. Väitelleiden osuus on noussut samalla ajanjaksolla tutkijoilla 39 prosentista 61 prosenttiin ja opettajilla 54 prosentista 86 prosenttiin. Se, että asiantuntijoistakin joka kolmas on väitellyt, kertoo osaltaan tohtorikoulutuksen lisääntymisestä, mutta tätäkin enemmän yliopistolaitoksen laadullisesta muutoksesta, ja korkean osaamisen tarpeen lisääntymisestä myös muissa kuin opettaja- ja

tutkijatehtävissä. Kehmin (2015) mukaan Pohjoismaat kuuluvatkin niiden maiden joukkoon, joissa korkeasti koulutettujen asiantuntijoiden määrä yliopistoissa on selvästi lisääntynyt.

Tulokset

Perustutkinnon jälkeinen ulkomaan kokemus

Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen ulkomailla joko palkkasuhteessa tai apurahan turvin työskennelleiden suomalaistaustaisten tieteentekijöiden osuus on selvästi lisääntynyt reilun kymmenen vuoden aikana (kuvio 1). Vastaukset eivät pidä sisällään kansainvälistä liikkuvuutta, esimerkiksi kansainvälisiin konferensseihin osallistumista, vaan pidempiaikaisen työskentelyn ulkomailla. Tieteen parissa työskentelevät ovat siten vastanneet heille esitettyihin vaatimuksiin kansainvälisestä liikkuvuudesta.

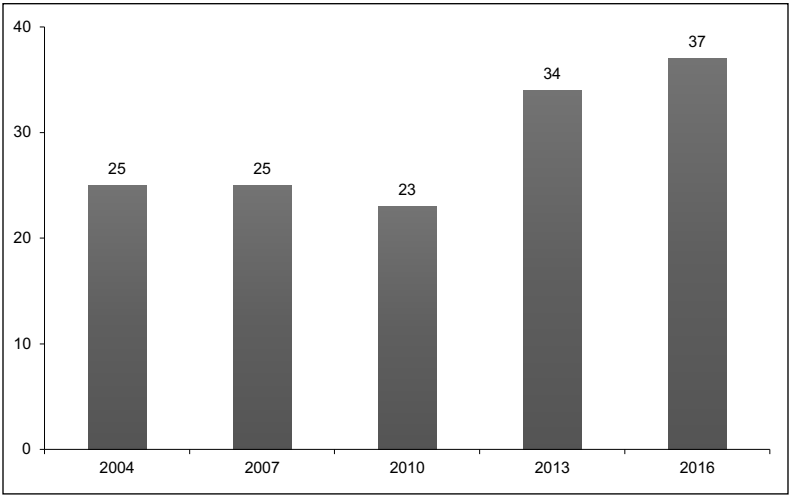

KUVIO 1. Palkkatyössä tai apurahalla ulkomailla perustutkinnon suorittamisen jälkeen olleiden osuus prosentteina 2004–2016 (2016 vain suomalaiset vastaajat)

Vuoden 2016 kyselyssä suomalaistaustaisista miehistä 44 prosenttia ja naisista 34 prosenttia oli ollut perustutkinnon jälkeen ulkomailla joko palkkatyössä tai apurahan turvin. Sukupuolten välinen ero paikantuu palkkatyöhön. Miehistä joka neljäs (25 %) ja naisista joka kuudes (18 %) oli työskennellyt ulkomailla palkkatyössä. Apurahalla työskentelyn suhteen ei sukupuolten välillä ollut eroja.

On viitteitä siitä, että ulkomaan kokemusta hankitaan väittelyn jälkeen. Kun maistereista harvempi kuin joka neljäs (23 %) oli hankkinut kansainvälistä kokemusta perustutkinnon suorittamisen jälkeen, oli tohtoreista yli puolet (52 %) ollut ulkomailla. Toki on huomattava, että kysymyksen muotoilun perusteella emme pysty varmistamaan ulkomailla työskentelyn ajankohtaa, vaan työskentely on tapahtunut jossain vaiheessa vastaajien työuraa. Työurien keskimääräiset pituudet olivat tutkijoilla 12,3 vuotta, opettajilla 22 vuotta ja asiantuntijoilla 23,2 vuotta.

Ammattiryhmien väliset erot ovat tilastolliset merkitsevät. Asiantuntijat eroavat opettajista ja tutkijoista, mikä viittaa siihen, että ulkomailla työskentely linkittyy jotenkin tutkimuksen tekemiseen. Tutkijoista 42 prosenttia, opettajista 43 prosenttia ja asiantuntijoista 19 prosenttia on työskennellyt perustutkintonsa jälkeen ulkomailla joko palkkatyössä tai apurahan turvin. Asiantuntijoidenkin väittelyllä on selvä yhteys kansainväliseen työkokemukseen, sillä väitelleistä asiantuntijoista useampi kuin joka kolmas (37 %) oli hankkinut ulkomaan kokemusta perustutkintonsa suorittamisen jälkeen. Väitelleiden opettajien ja tutkijoiden osuudet olivat vieläkin suuremmat (47 % ja 54 %).

Kyselyyn vastanneista ja ulkomailla perustutkinnon jälkeen työskennelleistä sekä miehet että naiset olivat olleet ulkomailla keskimäärin 21,5 kuukautta (mediaani 12 kk, keskihajonta 27 kk). Ammattiryhmien väliset erot olivat tilastollisesti merkitsevät. Asiantuntijat olivat olleet ulkomailla keskimäärin 15,5 kuukautta, tutkijat 18,6 kuukautta ja opettajat 27,2 kuukautta perustutkintonsa suorittamisen jälkeen. Sukupuolella ei ollut merkitystä ammattiryhmien sisällä.

Kansainväliseen yhteistyöhön osallistuminen kolmen edellisen vuoden aikana

Yliopistoissa työssä olleista tieteentekijöistä 80 prosenttia ilmoitti osallistuneensa kansainväliseen yhteistyöhön kolmen edellisen vuoden aikana. Kansainvälisyys on siten arkipäivää nyky-Suomen yliopistoissa. Kyselyssä ei määritelty, mitä kansainvälinen yhteistyö pitää sisällään. Kyse voi olla vaikkapa sähköpostikirjeenvaihdosta tai projektiyhteistyöhön osallistumisesta.

Koko aineiston tasolla sukupuolten välillä ei ollut eroja kansainväliseen yhteistyöhön osallistumisessa. Aiemmissa tutkimuksissa eroja on havaittu olevan. Esimerkiksi espanjalaiset tutkijat ovat huomanneet, että suurempi osa naisista on joskus urallaan liikkunut kansainvälisesti, mutta liikkuvuuskertojen määrässä ja niiden kestossa miehet ovat aktiivisempia (Cañibano ym. 2016). Rostan ja kollegat (2014) puolestaan huomasivat, että naisilla oli selvästi pienempi todennäköisyys osallistua kansainväliseen yhteistyöhön kuin miehillä. Omissa havainnoissamme ei siis noussut esiin sukupuolten välistä eroa kansainväliseen yhteistyöhön osallistumisessa. Myöskään maantieteellisellä alkuperällä ei ollut merkitystä kansainväliseen yhteistyöhön osallistumiseen. Toisin sanoen suomalaissa yliopistoissa työskentelevät kansainvälisen taustan omaavat tieteentekijät eivät osallistu kansainväliseen yhteistyöhön aktiivisemmin kuin suomalaiset. Huomio on kiinnostava, koska ulkomailla olevien oletetaan usein pitävän kiinteää yhteyttä entiseen yliopistoonsa, jotta he pitäisivät avoimina työllistymismahdollisuudet entiseen kotimaahansa tai yliopistoonsa. (Andújar, Cañibano & Fernandez-Zubieta 2015). Kuten aiemmin jo todettiin, suurin osa kansainvälisistä akateemisista liikkujista liikkuu rakentaakseen uraansa kotimaassaan (Fumasoli, Goastellec & Kehm 2015).

Tohtorit osallistuvat aktiivisemmin (89 %) kansainväliseen yhteistyöhön kuin maisterit, tosin heistäkin 73 prosenttia oli näin tehnyt. Perustutkinnon jälkeen hankitulla ulkomaan kokemuksella on selvä yhteys kansainväliseen yhteistyöhön. Joko palkkatyössä tai apurahalla ulkomailla olleista 93 prosenttia oli osallistunut

kansainväliseen yhteistyöhön. Ilman ulkomaan kokemusta olevilla vastaava osuus oli 75 prosenttia.

Opettajista 85 prosenttia, tutkijoista 88 (%) ja asiantuntijoista 65 (%) oli osallistunut kansainväliseen yhteistyöhön kolmen edellisen vuoden aikana. Vaikka erot ovat tilastollisesti merkitsevät, yliopistojen kansainvälisyydestä kertoo se, että asiantuntijoistakin kaksi kolmasosaa oli osallistunut kansainväliseen yhteistyöhön edellisen kolmen vuoden aikana. Kovin sisäänpäin käpertyneenä tätä ei siten voida pitää. Toisaalta tämähän on tiedetty jo aiemminkin. Kulonpalon (2007) selvityksessä suomalaisista tutkijoista noin 60 prosenttia oli jossain vaiheessa uraansa käynyt ulkomailla esimerkiksi konferensseissa. CAP-tutkimuksen Suomen osuudessa yliopistojen opettajista ja tutkijoista 73 prosenttia ilmoitti tekevänsä tutkimusyhteistyötä kansainvälisten kollegoiden kanssa (Aarrevaara & Pekkola 2010). Drennan, Clarke, Hyde & Politis (2013) ovat analysoineet CAP-aineistoa tarkemmin ja havainneet, että suomalaisissa yliopistoissa työskentelevistä varttuneemman vaiheen tutkija-opettajista 87 prosenttia ja nuoremman vaiheen tutkija-opettajista 67 prosenttia oli osallistunut kansainväliseen yhteistyöhön kahden edellisen vuoden aikana. Kansainvälisessäkin vertailussa luvut ovat korkeita. Rostan ja Höhle (2014) ovat mallintaneet myöhemmän CAP-aineiston tietoja kansainvälisestä tutkimusyhteistyöstä ja toteavat, että yhdysvaltalaisiin tutkijoihin verrattuna Ison-Britannian, Norjan, Italian, Argentiinan, Australian, Portugalin, Alankomaiden ja Suomen tutkijat osallistuvat kolmesta kahdeksaan kertaa todennäköisemmin kansainväliseen yhteistyöhön. Mallinnuksen perusteella suomalaisissa yliopistoissa työskentelevien tutkijoiden osallistuminen kansainväliseen yhteistyöhön oli selvästi todennäköisintä.

Kun asiaa tarkastellaan niiden vastaajien osalta, jotka olivat olleet vähintään kolme vuotta yhtäjaksoisesti samassa yliopistossa, huomataan kiinnostavia asioita. Tutkijoilla kansainvälinen yhteistyö lisääntyy jonkin verran työskentelyajan kasvaessa. Samassa yliopistossa 3–5 vuotta työskennelleistä tutkijoista 91 prosenttia oli ollut kansainvälisesti aktiivisia. Yli 16 vuotta samassa yliopistossa työskennelleistä tutkijoista 94 prosenttia oli osallistunut

kansainväliseen yhteistyöhön. Opettajien kehityskaari on päinvastainen. Samassa yliopistossa 3–5 vuotta työskennelleistä opettajista oli kansainvälisesti aktiivisia 91 prosenttia, mutta vähintään 16 vuotta samassa yliopistossa olleista aktiivisia oli ”enää” 76 prosenttia. Asiantuntijoiden kehityskaari on samankaltainen opettajien kanssa, sillä kansainvälisesti aktiivisten osuus laskee 71 prosentista 61 prosenttiin. Osuudet ovat suuria, mutta kehityskulku on erilainen eri ammattiryhmissä. Syytä tähän kehityskulkuun emme tiedä. Kokonaisuudessaan luvut kertovat kuitenkin siitä, että suomalaisissa yliopistoissa työskentelevät tieteentekijät ovat kansainvälisesti erittäin aktiivisia. Kansainvälinen yhteistyö on siten normaalia toimintaa ja osallistumattomuus näyttää olevan poikkeus.

Liikkuvuuden lajit

Lähes kolme vastaajaa neljästä (73 %) oli osallistunut edellisen kolmen vuoden aikana Suomessa järjestettyyn korkeintaan kaksi viikkoa kestävään kansainväliseen konferenssiin tai projektitapaamiseen. Yhtä moni (73 %) oli osallistunut lyhytkestoiseen konferenssiin tai projektitapaamiseen ulkomailla edellisen kolmen vuoden aikana. Lähes joka neljäs (24 %) oli ollut ulkomaan vierailulla, joka oli kestoltaan kahden viikon ja kolmen kuukauden välillä. Yli kolme kuukautta mutta alle vuoden kestävään vierailuun oli puolestaan osallistunut kahdeksan prosenttia vastaajista. Yli vuoden verran ulkomailla oli edellisen kolmen vuoden aikana ollut 2,5 prosenttia vastaajista.

Kotimaiset konferenssit ja projektitapaamiset

Lyhytkestoisiin Suomessa tapahtuviin projektitapaamisiin tai kansainvälisiin konferensseihin osallistumisessa ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolen, koulutustason, ammattiryhmän, ikäryhmän tai maantieteellisen alkuperän mukaan. Kolmen edellisen vuoden aikana Suomessa olleisiin konferensseihin tai projektitapaamisiin oli osallistuttu keskimäärin 4,5 kertaa osallistumisten vaihdellessa yhden ja 50 välillä. Tilastollisesti merkitseviä eroja

osallistumiskertojen suhteen ei ollut havaittavissa ammattiryhmän, maantieteellisen alkuperän, palvelussuhteen vakinaisuuden, sukupuolen, ikäryhmän tai samassa yliopistossa työskentelyn keston mukaan. Myöskään sillä oliko vastaaja perustutkinnon suorittamisen jälkeen ollut ulkomailla töissä tai apurahalla ei ollut merkitystä Suomessa olleisiin kansainvälisiin tapahtumiin osallistumisessa. Koulutustasojen välillä eroja oli siten, että tohtoreilla osallistumisia oli keskimäärin 4,8 kertaa ja maistereilla 3,8 kertaa.

Ulkomaiset konferenssit ja projektitapaamiset

Suomessa kansainvälisiin tapaamisiin osallistuneista 92 prosenttia oli osallistunut myös ulkomailla tapahtuvaan lyhytkestoiseen liikkuvuuteen. Ulkomailla tapahtuvaan toimintaan oli osallistunut myös 87 prosenttia niistä, jotka eivät olleet osallistuneet Suomessa järjestettyihin kansainvälisiin tapahtumiin. Lyhytkestoisiin ulkomailla tapahtuviin projektitapaamisiin tai kansainvälisiin konferensseihin osallistumisessa ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolen, ikäryhmän, koulutustason tai maantieteellisen alkuperän mukaan tarkasteltuna. Ammattiryhmittäin pieniä eroja oli kuitenkin olemassa. Tutkijoista 95 prosenttia, opettajista 91 prosenttia ja asiantuntijoistakin 85 prosenttia oli kolmen edellisen vuoden aikana osallistunut ulkomailla kansainväliseen konferenssiin tai projektitapaamiseen.

Ulkomaisiin tapahtumiin osallistumisen lukumäärissä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolen, maantieteellisen alkuperän, samassa yliopistossa työskentelyn keston tai palvelussuhteen vakinaisuuden suhteen. Sen sijaan tutkintotasolla oli merkitystä siten, että tohtoreiden keskimääräinen osallistumismäärä oli 5,8 kun maistereilla vastaava oli 3,7. Asiantuntijat olivat osallistuneet keskimäärin 4,4 kertaa, tutkijat 5,1 kertaa ja opettajat 5,7 kertaa ulkomaisiin tapahtumiin.

Kahden viikon – kolmen kuukauden vierailu ulkomailla

Yli kaksi viikkoa, mutta alle kolme kuukautta kestävään vierailuun oli edellisen kolmen vuoden aikana osallistunut 24 prosenttia vastaajista. Eroja ei ollut sukupuolen, ikäryhmän tai maantieteellisen alkuperän mukaan. Sen sijaan tutkintotasolla oli merkitystä, tohtoreista 36 prosenttia ja maistereista 24 prosenttia oli ollut yli kaksi viikkoa kestävällä vierailulla. Ammattiryhmien väliset erot kasvavat selvästi lyhyempikestoiseen kansainvälistymiseen verrattuna. Asiantuntijoista joka kuudes (17 %), opettajista ja tutkijoista joka kolmas (36 % ja 34 %) oli ollut näillä pidemmillä työvierailuilla. Tilastollisesti merkitsevä ero havaitaan siinä, oliko vastaaja perustutkintonsa jälkeen ollut ulkomailla joko apurahan tai työsuhteen turvin. Ilman ulkomaan kokemusta omaavista alle viidennes (19 %) ja kokemusta omaavista lähes puolet (46%) oli ollut pidemmällä työvierailulla edellisen kolmen vuoden aikana.

Yliopistolaisten liikkuvuustyypit

Liikkuvuutta haluttiin selvittää myös tarkemmin rakentamalla neliportainen luokittelu, joka kuvaa vastaajan tilannetta kolmen edellisen vuoden aikana jatkumolla liikkumaton-pitkäkestoisesti liikkuva (taulukko 3). Ne, jotka ovat ilmaisseet kyselyssä, ettei heillä ole ollut ollenkaan kansainvälistä yhteistyötä edellisen kolmen vuoden aikana muodostavat ensimmäisen luokan. Liikkuvuusluokittelussa kotimaassa ja ulkomailla tapahtuneet yhteistyöt on laskettu yhteen ja käytetty luokittelijana tapahtumien määrää. Jos vastaajalla on ollut korkeintaan kuusi tapahtumaa kolmen vuoden aikana, siis keskimäärin korkeintaan kaksi vuodessa, on kyse alhaisesta kansainvälisestä liikkuvuudesta. Jos tapahtumia oli enemmän kuin kuusi kertaa kolmen vuoden aikana, on kyseessä suuri liikkuvuus. Pitkäkestoista liikkuvuutta on puolestaan yli kaksi viikkoa kestänyt liikkuvuus. Ylempi kategoria määrittää luokan. Kun kuusi kertaa lyhyeen kansainväliseen yhteistyöhön osallistunut on ollut myös yli kaksi viikkoa ulkomailla, määrittyy hän pitkäkestoiseen liikkuvuuteen.

TAULUKKO 3. Liikkuvuusluokittelu

	Lukumäärä	Prosenttiosuus
Liikkumaton	200	18
Alhainen liikkuja	328	30
Suuri liikkuja	247	22
Pitkäkestoinen liikkuja	335	30
68 vastaajan (6 %) vastaus puutteellinen tai puuttuva		

Tässä liikkuvuustarkastelussa ei ole tilastollisesti havaittavia ryhmäeroja sukupuolen, maantieteellisen alkuperän tai huollettavien lasten mukaan. Ammattiryhmien väliset erot paikantuvat asiantuntijoihin, jotka eroavat selvästi opettajista ja tutkijoista, kuten kuviosta 2 havaitaan. Opettajien hieman suurempi osuus kansainväliseen yhteistyöhön osallistumattomista tutkijoihin verrattuna on myös tilastollisesti merkitsevällä tavalla eroava.

Ammattiryhmien sisällä sukupuolten välillä on ero ainoastaan asiantuntijoissa. Miehistä 28 prosenttia ei ole osallistunut ollenkaan kansainväliseen yhteistyöhön kolmen edellisen vuoden aikana. Naisilla osuus on selvästi korkeampi (40 %). Myös pitkä-

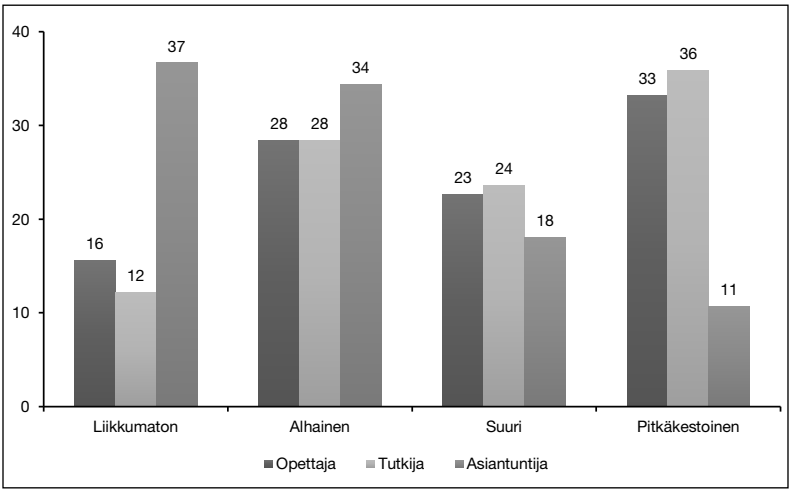

KUVIO 2. Liikkuvuusluokittelu ammattiryhmittäin, %

kestoiseen kansainväliseen liikkuvuuteen osallistumisesta erot ovat erittäin merkitsevät, sillä miehistä useampi kuin joka viides (22 %) oli ollut yli kaksi viikkoa ulkomaan vierailulla, naisista ainoastaan kuusi prosenttia oli osallistunut yhtä pitkäkestoiseen toimintaan.

Vanhemmat ikäluokat olivat harrastaneet kansainvälistä yhteistyötä nuorempia vähemmän. Yli 60-vuotiaista 39 prosenttia ei ollut osallistunut kansainväliseen yhteistyöhön edellisen kolmen vuoden aikana. Koko aineistossa osallistumattomien osuus oli 18 prosenttia. Palvelussuhteen lajilla on myös suuri merkitys liikkumattomuudelle. Määräaikaisissa työsuhteissa liikkumattomia oli vain joka kahdeksas (13 %), kun pysyvässä palvelussuhteessa olevista liikkumattomia oli joka neljäs (25 %). Määräaikaiset eroavat myös pitkäkestoiseen liikkumiseen osallistumisessa vakinaisista (35 % vrt. 24 %). Havaittu ero palvelussuhteen lajin merkityksestä liikkuvuuteen selittyy kuitenkin ammattiryhmillä, sillä ammattiryhmien sisällä ei eroja liikkuvuuden suhteen havaita määräaikaisilla ja vakinaisilla.

Kuten taulukosta 4 havaitaan perustutkinnon jälkeinen ulkomailla joko palkkatyössä työskentely tai apurahatyöskentely on erittäin merkittävässä asemassa liikkuvuusluokittelun suhteen. Ulkomaan kokemusta omaavista yli puolet on viimeisen kolmen vuoden aikana osallistunut yli kaksi viikkoa kestävään kansainväliseen liikkuvuuteen, kun ilman ulkomaankokemusta olevista ainoastaan joka seitsemäs on osallistunut yhtä pitkäkestoiseen liikkuvuuteen.

TAULUKKO 4. Liikkuvuusluokittelu aiemman ulkomaan kokemuksen suhteen, %

	Liikkumaton	Alhainen	Suuri	Pitkäkestoinen
Ei ulkomaan kokemusta	26	37	23	14
Ulkomaan kokemusta	8	20	22	51

Kansainvälisen liikkuvuuden esteet

Kuten aiemmin havaittiin, 80 prosenttia vastaajista oli tehnyt kansainvälistä yhteistyötä ja 73 prosenttia oli osallistunut kansainvälisiin konferensseihin tai projektitapaamisiin edellisen kolmen vuo-

den aikana. Tämän valossa voidaan todeta, että suomalaissa yliopistoissa työskentelevät tieteentekijät ovat kansainvälisesti hyvin liikkuvia. Tätä kansainvälistä liikkuvuutta ei kuitenkaan havaita virallisista yliopistoja koskevista tilastoista. Esimerkiksi Vipunen-tilastopalveluun kerätään tietoja ainoastaan opetus- ja tutkimushenkilöstön yli viisi päivää kestäneestä fyysisestä liikkuvuudesta maantieteellisen rajojen ulkopuolelle. Kaikki muu kansainvälinen yhteistyö sekä muiden henkilöstöryhmien tekemä yhteistyö loistaa poissaoloillaan. Kyselyn tietojen perusteella tieteentekijät ovat selvästi kansainvälisesti aktiivisempia, kuin mitä tilastot osoittavat.

Seuraavaksi tarkastelemme liikkuvuuden esteitä. Kysymyksen asettelu oli tältä osin erilainen suomalaistaustaisille ja ulkomaalaistaustaisille tieteentekijöille, minkä vuoksi maantieteellisen alkuperän mukaan tehtävälle vertailulle ei ole mahdollisuuksia.

Ainoastaan 11 prosenttia suomalaistaustaisista vastaajista katsoi, että kansainvälinen liikkuvuus ei ole tarpeellinen hänen omalla kohdallaan. Tärkeimmät omalla kohdalla vastaushetkellä kansainvälistä liikkuvuutta estävät tekijät olivat seuraavat: Yli puolet kysymykseen vastanneista ilmaisi selkeiden uranäkymien puutteen (56 %), toimeentulon epävarmuuden (53 %) sekä puolison työn tai työllistymismahdollisuuksien (51 %) estävän omalla kohdalla kansainvälistä liikkuvuutta. Myös muutto- ja matkakustannukset (48 %) sekä lasten hoitoon, koulunkäyntiin ynnä muuhun liittyvät asiat (43 %) koettiin liikkuvuutta estäviksi tekijöiksi. Kulomäen (2007) selvityksessä tärkeimmät syyt siihen, että vastaajaa ei kiinnostanut kansainvälinen liikkuvuus, liittyivät perhekysymyksiin, ja tärkeimpänä mainittiin puolison työ tai työllistymismahdollisuudet. Nämä havainnot omakohtaista liikkuvuutta estävistä tekijöistä toistavat aiempien tutkimusten riskejä urakehityksen epävarmuudesta, töiden jatkuvuudesta sekä puolison työn saantiin liittyvistä ongelmista (Richardson & Zikic 2007). Sen sijaan aiemmin esitetty epäily siitä, että kansainvälistä kokemusta ei arvostettaisi rekrytoinneissa (Brechelmacher ym. 2015; Kirpitchenko 2014), ei ollut niin merkittävässä asemassa, sillä vastanneista ainoastaan joka yhdeksäs (11 %) ilmaisi tämän olevan este omalle kansainväliselle liikkuvuudelleen.

Sukupuolten välillä oli muutamia tilastollisesti merkitseviä eroja. Kenties jopa hieman yllättäen miehistä 55 prosenttia ja naisista 48 prosenttia ilmoitti puolison työn tai työllistymismahdollisuuksien estävän omaa kansainvälistä liikkuvuutta. Naisilla puolestaan muutto- ja matkakustannukset olivat selvästi miehiä useammin kansainvälisen liikkuvuuden esteenä (53 % vrt. 39 %). Naiset ilmaisivat myös tukipalvelujen puutteen miehiä useammin esteeksi (29 % vrt. 20 %).

Kovin suurena yllätyksenä ei voine pitää sitä, että peräti 85 prosenttia niistä vastaajista, joilla oli lapsia huollettavanaan, katsoi lasten asioiden hoitamisen estävän kansainvälistä liikkuvuutta. Kansainvälisen yhteystyön tekemiseen edellisen kolmen vuoden aikana ei huollettavien lasten olemassaololla kuitenkaan ollut merkitystä. Joskin pieniä viitteitä oli siitä, että ne miehet, joilla oli huollettavia lapsia, olivat kolmen edellisen vuoden aikana osallistuneet kansainväliseen yhteistyöhön hieman useammin kuin miehet, joilla ei ollut lapsia. Naiset ja miehet, joilla on lapsia, eivät eronneet siinä, että molemmat sukupuolet katsoivat lasten asioiden hoitamisen estävän kansainvälistä liikkuvuutta.

Sukupuolten välillä ei siten ollut eroja tässä suhteessa. Cañibanon ja kollegojen (2016) mukaan naisten suurempi huoltovastuu lapsista ja perheistä selittäisi sitä, miksi naisten kansainvälinen liikkuvuus vähenee uralla edetessä ja iän karttuessa. Omassa tutkimuksessamme tämä havainto ei saa tukea. Kun tarkastellaan vastaajia, joilla oli huollettavia lapsia, ei kansainvälistymisen esteissä ollut eroja sukupuolten välillä, vaikka ikä otettiinkin huomioon.

Jos vastaajalla oli lapsia huollettavana, puolison työ tai työllistymismahdollisuudet olivat selvästi useammin kansainvälistymisen esteenä kuin lapsettomilla vastaajilla (63 % vrt. 40 %). Kyselyn perusteella ei tiedetä, onko kyse siitä, että arvioidaan puolison kärsivän sosiaalisen aseman laskusta muuttamisen myötä (Leung 2017; Vohlídalová 2014), vai onko kyse esimerkiksi perheellisen tieteentekijän toimeentulon haasteista. Uhlyn ja kollegojen (2017) mukaan lasten olemassaoloa tärkeämpi tekijä kansainväliselle yhteistyöhön osallistumiselle saattaa kuitenkin olla itse asiassa se, työskentelikö tieteentekijän puoliso myös yliopistoissa vai ei. Puolison

työ Suomessa ja työllistymismahdollisuudet kohdemaassa näyttelevät siten erittäin merkittävää roolia kansainväliselle yhteistyölle ja liikkuvuudelle. Eri maissa on erilaisia työlupiin liittyviä käytäntöjä, eikä ole ollenkaan varmaa, että muuttajan saadessa työluvan sama koskisi myös hänen puolisoaan. Kirjallisuudessa on myös havaittu, että kohdemaassa ei välttämättä tunnisteta ja tunnusteta lähtömaassa hankittuja kvalifikaatioita, mikä edelleen hankaloittaa työllistymistä (Bilecen & Van Mol 2017; Leung 2017).

Ammattiryhmittäiset erot ovat suuria, sillä asiantuntijoista lähes joka neljäs (24 %) ei katsonut kansainvälistä liikkuvuutta tarpeelliseksi, kun opettajista taas joka kymmenes ja tutkijoista joka kuudestoista (6 %) oli tätä mieltä. Tutkijoista 58 prosenttia, opettajista 50 prosenttia ja asiantuntijoista 34 prosenttia katsoi puolison työn tai työllistymismahdollisuuksien estävän omaa kansainvälistä liikkuvuutta. Toimeentulon epävarmuuden osalta tutkijoista 62 prosenttia, opettajista 49 prosenttia ja asiantuntijoista 39 prosenttia koki tämän esteeksi liikkuvuudelle. Suomalaisen tiedemaailman kannalta huolestuttavaa on, että selvästi suurempi osa tutkijoista kuin muista ammattiryhmistä koki selkeiden uranäkymien puutteen esteenä omalle kansainväliselle liikkuvuudelleen (tutkijat 61 %, asiantuntijat 56 % ja opettajat 50 %). Väitöskirjaa tekevistä tutkijoista selkeiden uranäkymien puutetta piti oman liikkuvuutensa esteenä 67 prosenttia, tohtorin tutkinnon suorittaneista 57 prosenttia ja dosentin arvon omaavista 46 prosenttia. Kyse ei siten ole pelkästään tutkijanuralle astuvista, vaan jo pidemmälle edenneistä varttuneista tieteenharjoittajista, joiden tulevaisuus on usvan peitossa.

Havainto kertoo suomalaisen tiedemaailman ongelmista. Aiemminhan havaitsimme tutkijoiden tekevän kansainvälistä yhteistyötä muita ammattiryhmiä useammin ja erojen lisääntyvän näiden välillä suhteessa samassa yliopistossa työskentelyaikaan. Tutkijat näyttävät siten pitävän kansainvälistä liikkuvuutta ja yhteistyötä osana tutkimustehtäväänsä. He jäävät kuitenkin yksin uransa rakentamisessa. Tämä toistaa niitä aiempien tutkimusten havaintoja, joissa yliopistot näyttävät poikkeavan normaaleista työpaikoista siinä, ettei niillä ole mekanismeja, joilla huolehtia työntekijöidensä urakehityksestä, mikä jättää vastuun urista yksittäisille tieteen-

tekijöille (Loacker & Sliwa 2016; Musselin 2004; Richardson & McKenna 2003).

Ulkomaalaistaustaiset tieteentekijät suomalaisissa yliopistoissa

Suomalaisten yliopistojen kansainvälistymisen yhtenä ulottuvuutena pidetään kansainvälisen henkilöstön määrän lisäämistä, johon yliopistoja on pyritty ohjaamaan rahoitusmallien avulla. Aiemmissa tutkimuksissa Suomen on katsottu kuuluvan niiden maiden joukkoon, joiden kansainvälistymisstrategioissa ulkomaalaisten houkuttelu on ollut merkittävässä asemassa (van der Wende 2015). Korkeakoulujen kansainvälistymisen edistämisen linjauksia käsitellyt työryhmä toteaa tulevaisuudessa tavoitteena olevan: *"integroitumista suomalaiseen akateemiseen yhteisöön ja yhteiskuntaan kannustetaan ja sujuvoitetaan"* (OKM 2017a, 26). Onkin siis syytä tarkastella, miten tässä on onnistuttu.

Ulkomaalaistaustaisia vastaajia oli 13 prosenttia, EU- ja ETA-maista 77 kappaletta ja muista maista 72 kappaletta. Kyselyssä ei tiedusteltu, kuinka kauan vastaajat olivat Suomessa asuneet, eikä sitä, oliko heillä mahdollisesti kaksoiskansalaisuus. Ulkomaalaistaustaisista väitelleitä oli 54 prosenttia. Useampi kuin kolme neljästä (78 %) oli tutkija, joka seitsemäs (14 %) opettaja ja joka kahdestoista (8 %) asiantuntija. Yli puolet opettajista (52 %) ja asiantuntijoista (58 %), mutta vain joka kolmaskymmenes (3,5 %) tutkijoista toimi vakinaisessa palvelussuhteessa. Kansainvälisissä tutkimuksissakin on aiemmin havaittu ulkomaalaisten tieteentekijöiden toimivan selvästi useammin pelkästään tutkimukseen liittyvissä tehtävissä (Larner 2015).

Yli puolet vastanneista (52 %) ilmoitti Suomeen tulonsa syyn olevan siinä, että kansainvälinen liikkuvuus on ollut välttämätöntä urakehityksen kannalta ja kolmasosa (32 %) ilmoitti puutteellisten uramahdollisuuksien vaikuttaneen muuttoon. Kuten aiemmin todettiin, kirjallisuudessa kansainvälisesti liikkuva tieteentekijä pyrkii usein rakentamaan uraansa kotimaassaan (mm. Brechelmacher ym. 2015; Fumasoli, Goastellec & Kehm 2015). Tämä tar-

koittaa sitä, että yliopiston tulisi omilla toimillaan pystyä muuttamaa asetelmaa, jos ulkomaalaistaustaisten halutaan poliittisissa asiakirjoissa kuvatulla tavalla integroituvan suomalaiseen yhteiskuntaan. Bauder (2015) tuo esiin sen, kuinka yksittäiset kansainvälisesti orientoituneet yliopistot saattavat tarjota tukea ulkomailta tulijalle auttamalla esimerkiksi oleskelulupa-asioissa, majoituksen hankkimisessa ja lasten koulumahdollisuuksissa sekä järjestämällä erilaisia sosiaalisia tutustumistilaisuuksia.

Aiemmissa tutkimuksissa on huomattu ulkomaalaistaustaisilla olevan usein ulkopuolisuuden kokemuksia ja vaikeuksia integroitua tutkimusyhteisöön (Behtoui & Leivestad 2019; Cotterall 2015; Hoffman 2007; Richardson & Zikic 2007). Myös Tieteentekijöiden liiton jäsenkysely osoittaa samaa. Useampi kuin joka viides vastaaja (22 %) oli kokenut vaikeuksia sopeutua suomalaisiin yliopistoihin ja hieman suurempi osa (23 %) ilmaisi, ettei koe kuuluvansa omaan työyhteisöönsä. Parantamisen varaa on siis vielä olemassa.

Suomalaisessa yliopistomaailmassa ulkomaalaistaustaiset tieteentekijät olivat kohdanneet ongelmia, joista suurimmat olivat toimeentulon epävarmuuteen sekä kieleen ja kulttuurin liittyvät tekijät. Taulukossa 5 esitetään vastaajien kokemat ongelmat. Taulukossa esitetään tilastollisesti merkitsevät erot maantieteellisen taustan mukaan.

Ulkomaalaistaustaisten tieteentekijöiden kohtaamia ongelmia ei voi pitää kovinkaan odottamattomina, kun tarkastellaan hieman tarkemmin heidän palvelussuhteidensa tilaa. Väitöskirjaa päätyönään tekevistä yli puolella (53 %) nykyisen työsuhteen pituus on alle kaksi vuotta. Tutkijanimikkeellä työskentelevistä kolmella neljästä (75 %) nykyinen työsuhde on korkeintaan kaksi vuotta pitkä. Näiden lukujen valossa ei ole ihme, että toimeentulon epävarmuus on osoittautunut ongelmaksi suurimmalle osalle vastaajia. Lyhyet määräykset eivät kovinkaan uskottavasti auta työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista tai luo kuvaa Suomesta houkuttelevana tiedemaana. Tutkijan uran ongelmista kielii myös se, että EU- ja ETA-maista tulleista joka neljäs tieteentekijä (24 %) ja muista maista tulleista lähes puolet tieteentekijöistä (49 %) oli kokenut työttömyyttä Suomessa ollessaan.

TAULUKKO 5. Ulkomaalaistaustaisten kokemat ongelmat Suomessa, %

	EU/ETA, n = 54	Muut, n = 56	Kaikki, n = 110
Toimeentulon epävarmuus	64	87	73
Kieli ja kulttuuri	54	79	66
Riittämätön tieto työolosuhteista			48
Tukipalvelujen puute			40
Kansainvälisen rekrytoinnin arvostuksen puute			37
Työttömyys	24	49	35
Oleskelulupa	3,9	57	30
Päivähoito, koulu ja muut perheasiat			8

Kylmä todellisuus

Suomalaisissa yliopistoissa työskenteleville tieteentekijöille kansainvälisyys, kansainvälinen yhteistyö ja kansainvälinen liikkuvuus ovat läsnä jokapäiväisessä arjessa. Aiemmissa tutkimuksissa kansainvälistä liikkuvuutta on selvitetty pääasiassa tutkijoiden ja joskus myös opettajien kautta. Laajensimme tarkastelumme myös asiantuntijoihin, jolloin pystyimme monipuolistamaan käsitystä tiedemaailman kansainvälisyydestä. Myös asiantuntijat osallistuivat erittäin aktiivisesti kansainväliseen yhteistyöhön, joskin heidän kansainvälisen liikkuvuutensa ajallinen kesto oli selvästi opettajia ja tutkijoita lyhempi. Käsitys suomalaisesta tiedemaailmasta sisäänpäin käpertyneenä on siten virheellinen. Toisaalta tämähän oli asiaa tutkineiden tiedossa jo aiemminkin. Etenkin suomalaissa yliopistoissa työskentelevien opettajien ja tutkijoiden osalta jo aiemmat havainnot esimerkiksi siitä, että lähes kolme neljästä (73 %) tekee tutkimusyhteistyötä kansainvälisten kollegoiden kanssa (Aarrevaara & Pekkola 2010) tai siitä, että suomalaiset osallistuvat jopa kahdeksan kertaa todennäköisemmin kansainväliseen yhteistyöhön kuin yhdysvaltalaiset tutkijat (Rostan & Höhle 2014), osoittavat kansainvälisen yhteistyön olevan todellisuutta

Suomessa. Toki pienenä tiedemaana Suomi ei ole yksin kansainvälisen yhteistyön hakemisessaan ja Rostan (2015) toteaakin kansainväliseen yhteistyöhön osallistuttavan useammin silloin, kun tieteentekijä on kotoisin pienestä läntisestä maasta, jossa englanti ei ole yksi virallisista kielistä.

Mistä käsitys suomalaisista tieteentekijöistä impivaaralaisina jurottajina on sitten peräisin? Osaltaan kyse on siitä, miten kansainvälinen liikkuvuus määritellään. Kun CAP-tutkimuksissa tarkasteltiin vastaajien asuinmaata, tutkinnon suorittamismaata ja vastaushetken asuinmaata, huomattiin yli 90 prosentin syntyneen Suomessa ja myös suorittaneen tutkintonsa Suomessa (Aarrevaara & Pekkola 2010). Tältä pohjalta voidaan väittää, että suomalaiset eivät ole kovinkaan liikkuvia. Myös Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen tilastointiperusteet selvästi vääristävät kuvaa kansainvälisyydestä. Liikkuvuutta selvitetään vain opetus- ja tutkimushenkilöstön liikkuvuuden kautta ja heidänkin osaltaan selvitetään vain tietynpituista liikkumista. Näiden määritysten ongelma on kuitenkin siinä, että ne jättävät suuren osa kansainvälisestä yhteistyöstä huomiotta ja unohtavat yliopistoissa työskentelevät muut korkeasti koulutetut asiantuntijat. Kyse on kuitenkin ryhmästä, jonka työtehtävät Schneijderbergin (2015) mukaan usein liittyvät kansainvälisiin asioihin ja liikkuvuuden hoitoon.

Tiedepolitiikkaa koskevien dokumenttien perusteella kansainväliseen liikkuvuuteen kannustamisessa tai pakottamisessa on kyse siitä, että halutaan parantaa suomalaisten yliopistojen laatua ja sitä kautta suomalaisen yhteiskunnan taloudellista kilpailukykyä. Ideana on, että perifeerisestä Suomesta hakeudutaan tutkimusyhteistyöhön tiedemaailman keskuksissa olevien huippujen kanssa ja palatessaan takaisin kotimaahansa suomalaiset liikkujat tuovat mukanaan uutta tietoa ja osaamista, jota voivat sitten välittää eteenpäin. Vielä tärkeämpää on kuitenkin se, että samalla luodaan kontakteja ja yhteyksiä, joiden toivotaan realisoituvan myös kansainvälisiksi yhteistyöprojekteiksi.

Suomalaiset tieteentekijät ovatkin hyvin kansainvälisiä sekä kansainväliseen yhteistyöhön osallistumisen että liikkuvuuden osalta. Mutta onko kansainvälinen liikkuvuus lopulta se elementti,

joka mahdollistaa uralla etenemisen? Lawson ja Shibayama (2015) ovat kysyneet, onko kyse sittenkin siitä, että kansainvälisen liikkuvuuden myötä on saatu enemmän aikaa keskittyä tutkimuksen tekoon, mikä näkyy myös uralla etenemisessä. Tällöin keskeistä olisikin keskittyminen tutkimuksen tekoon, eikä liikkuvuus itsessään.

Yliopistojen ja opetus- ja kulttuuriministeriön solmimissa tulossopimuksissa yliopistojen yhteisenä tavoitteena kaudella 2013–2016 oli henkilöstöpolitiikan ja tutkijanurajärjestelmien kehittäminen kansainvälistä rekrytointia lisäämällä. Tulossopimuskaudella 2017–2020 kansainvälisillä rekrytoinneilla on puolestaan tarkoitus vahvistaa korkeakouluyhteisöä. Yliopistojen autonomisen aseman laatu paljastuu hyvin selvästi opetus- ja kulttuuriministeriön korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osaston valmistelemasta toimeenpano-ohjelmasta (ks. OKM 2017b). Toimeenpano-ohjelmassa todetaan kansainvälisyyden edistämisen toimenpiteiden kuuluvan tulossopimuskauden välitarkistuksen piiriin. Huomionarvoista on seuraava toteamus: *”Toisaalta myös strategiarahoituksen takaisinperintä on mahdollinen, mikäli sovitut kehittämishankkeet eivät ole korkeakoulussa edenneet*” (OKM 2017b, 3). Rahoituksella palkitseminen tai sen poisottamisella uhkaaminen näyttää olevan merkittävä ohjauksellinen elementti.

Yliopistouudistuksen jälkeen ulkomaalaisten työntekijöiden määrä on suomalaisissa yliopistoissa merkittävästi lisääntynyt. Vuonna 2010 ulkomaalaistaustaiset työntekijät tekivät 8,7 prosenttia yliopistojen henkilötyövuosista. Heidän osuutensa on lähes kaksinkertaistunut ollen 15,5 prosenttia vuonna 2017. Opetus- ja tutkimushenkilöstön osalta ulkomaalaiset tieteentekijät tekivät vuonna 2010 useamman kuin joka seitsemännen (13,5 %) henkilötyövuoden ja vuonna 2017 jo lähes joka neljäs (22,5 %) henkilötyövuosi suomalaisissa yliopistoissa oli muiden kuin Suomen kansalaisten tekemä. Kun otetaan huomioon, että kaksoiskansalaisuuden omaavat luokitellaan näissä tilastoissa suomalaisiksi, nähdään yliopistojen kansainvälistyneen merkittävästi kuluneen vuosikymmenen aikana.

Ulkomaalaisten tieteentekijöiden houkuttelussa on siis ainakin jossain määrin onnistuttu. Toki se ei ole ihme, koska yliopis-

tojen rahoitus oli kiinnitetty osittain ulkomaalaisten opiskelijoiden suorittamien tutkintojen ja myös ulkomaalaisen henkilökunnan määrän lisäämiseen. Kun suomalaisen tiedemaailman kansainvälistymispyrkimyksen taustalla on ajatus suomalaisen tieteen tilan ja tason nostamisesta, tarkoittaa tämä sitä, että ulkomaalaiset tieteentekijät tulisi saada myös jäämään Suomeen. Tällöin voidaan kysyä, miten houkuttelevana suomalaiset yliopistot ja suomalainen yhteiskunta laajemminkin nähdään. Kirjallisuuden havaintojen perusteellahan suuri osa kansainvälisesti liikkuvista liikkuu sen vuoksi, että parantaisi työllistymismahdollisuuksia omassa yliopistossaan tai omassa maassaan. Kun tarkastellaan niitä kokemuksia, joita ulkomaalaisilla tieteentekijöillä on, huomataan parantamisen varaa vielä olevan. Aiemmissa tutkimuksissa oli havaittu ulkopuolisuuden kokemuksia ja vaikeuksia tutkimusyhteisöön integroitumisessa (mm. Hoffman 2007; Richardson & Zikic 2007). Samankaltainen havainto tehtiin myös kyselyn perusteella, sillä ulkomaalaistaustaisista 23 prosenttia ilmoitti, ettei koe kuuluvansa omaan työyhteisöönsä. Konkreettiset ongelmat liittyivät toimeentulon epävarmuuteen kieleen ja kulttuuriin liittyviin asioihin sekä riittämättömään tietoon työolosuhteista. Toimeentulon epävarmuus yhdistyy osittain myös EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevien tieteentekijöiden oleskelulupakäytäntöihin. Yliopistojen tapa pitää työsopimusten kestot lyhyinä aiheuttaa suuria konkreettisia ongelmia. Oleskelulupien osalta tämä tarkoittaa, että työntekijät joutuvat hakemaan lupia uudelleen ja uudelleen, mikä aiheuttaa epävarmuutta ja taloudellista rasitetta.

Vaikka kansainvälisen liikkuvuuden vaatimukset kohdennetaan yliopistoille, ovat yksittäiset tieteentekijät ja heidän perheensä ne, jotka varsinkin pitkäkestoisen liikkuvuuden toteuttavat. Fyysinen liikkuminen ei ole ilmaista, ja maksajan löytäminen saattaa osoittautua ongelmalliseksi. Kyselyyn vastanneista tieteentekijöistä joka seitsemäs (14 %) ilmoitti, ettei ollut saanut työyhteisöstään ollenkaan rahallista tukea ulkomaille lähtiessään. Rahoitukseen liittyvistä vaikeuksista kertoo myös, että 38 prosenttia vastaajista ilmoitti, ettei ole aina saanut päivärahaa työmatkoistaan ja joka neljäs (24 %) ilmoitti, että ulkomaan työmatkoja käsitellään työyhtei-

sössä eri tavalla kuin kotimaan työmatkoja. Nämä tekijät saattavat osaltaan vaikuttaa siihen, että tieteentekijät etsivät muita tapoja tehdä kansainvälistä yhteistyötä kuin pelkkä fyysinen liikkuminen paikasta toiseen.

Joka tapauksessa yksittäinen tieteentekijä on se, joka kansainvälistä yhteistyötä tekee. Onko yliopistoympäristö sellainen, että se tukee ja kannustaa yhteistyöhön, vai onko kyse pakosta ja painostuksesta? Drennan ja kollegat (2013) havaitsivat työtyytyväisyyden liittyvän Suomessa julkaisemiseen siten, että mitä korkeampi työtyytyväisyys oli, sitä useammin yliopistossa työskentelevät tutkijat olivat julkaisseet kyselyä edeltäneen kolmen vuoden aikana. Tältä kannalta katsottuna suomalaisten yliopistojen tilanne näyttää synkähköltä. Kwiek ja Antonowicz (2013) tuovat esiin, kuinka suomalaisista yliopistoissa työskentelevistä nuoremman vaiheen tutkijoista joka viides (20 %) ilmaisi, ettei valitsisi akateemista uraa, jos olisi nyt tekemässä valintaa. Padilla-González ja Galaz-Fontesin (2015) mukaan suomalaisissa yliopistoissa työskentelevistä varttuneemmista tutkija-opettajista lähes kolmannes (31 %) ja nuoremmista tutkija-opettajista lähes puolet (48 %) oli edellisen viiden vuoden aikana harkinnut akateemisen uran hylkäämistä. Tieteentekijöiden liiton kyselyssä tutkijoista 63 prosenttia oli edellisen kahden vuoden aikana harkinnut yliopistouran jättämistä ja 59 prosenttia siirtymistä pois tutkimustehtävistä. Yli puolet (53 %) suomalaisista yliopistoprofessoreista ja 44 prosenttia nuoremmista yliopistolaisista oli samaa mieltä väitteen kanssa, jonka mukaan tämä on huono aika aloittaa akateeminen ura omalla tieteenalalla (Teichler, Arimoto & Cummings 2013). Yliopistouudistuksen tavoitteet henkilöstöpolitiikan paranemisesta eivät siten näytä toteutuneen kovin hyvin.

Kansainvälistymisvimmassa näyttää unohtuvan se, että varsinkin pitempikestoisen liikkuvuuden riskit kantaa yksittäinen liikkuva tieteentekijä ja hänen perheensä. Näin järjestelmätason etuja tavoitteleva suomalainen tiedemaailma perustaa toiveensa yksittäisen tieteentekijän varaan, mutta ei anna juuri mitään vastineeksi. Tieteentekijän urasuunnistelu kaatuu hänen omille harteilleen, eivätkä yliopistot ota siitä mitään vastuuta. Yksittäiselle tieteente-

kijälle kansainvälisellä liikkuvuudella voi toki olla positiivisia vaikutuksia, kuten yhteisjulkaisemisen lisääntyminen ja verkostojen luominen. Kansainvälisellä yhteistyöllä voi olla myös vaikutusta rekrytoinneissa, mutta järjestelmät eivät suoraan palkitse liikkumisesta. Pitempiaikainen ulkomaille muutto tarkoittaa varsinkin perheellisille sitä, että puolison sosiaalinen status useimmiten laskee ja mahdolliset lapset irrotetaan sosiaalisesta ympäristöstään. Näin päädytään tilanteeseen, jossa tulevaisuus on hyvin epävarma kansainvälisen liikkuvuusperiodin jälkeen. Liikkuvuuden esteet, kuten selkeiden uranäkymien puute, puolison työn tai työllistymismahdollisuuksien epävarmuus sekä toimeentulon epävarmuus ovat kaikki asioita, joita määräaikainen tieteentekijä joutuu tarkkaan pohtimaan. Kun tämän hetkinen tilanne on sitä, että on pakko liikkua uralla etenemisen vuoksi, täytyisi miettiä, millä keinon myös yliopistot ottaisivat vastuuta urien luomisesta. Nyt tilanne on se, että riskin kantaa tieteentekijä ja onnistumisen hedelmät korjaa järjestelmä.

Lähteet

Aarrevaara, T. & Pekkola E. 2010. Muuttuva akateeminen professio Suomessa – maaraportti. Tampere: Tampere university press. Saatavissa http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8122-2

Andújar, I., Cañibano, C. & Fernandez-Zubieta, A. 2015. International stays abroad, collaborations and the return of Spanish researchers. Science, Technology & Society 20 (3), 322–348. Saatavissa https://doi.org/10.1177/0971721815597138

Azoulay, P., Ganguli, I. & Graff Zivin, J. 2017. The mobility of elite life scientists: professional and personal determinants. Research Policy 46 (3), 573–590. Saatavissa http://dx.doi.org/10.1016/j.respol.2017.01.002

Bauder, H. 2015. The international mobility of academics a labour market perspective. International Migration 53 (1), 83–96. Saatavissa https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2012.00783.x

Behtoui, A. & Leivestad, H. 2019. The ”stranger” among Swedish ”homo academicus”. Higher education 77 (2), 213–228. Saatavissa https://doi.org/10.1007/s10734-018-0266-x

Bilecen, B: & Van Mol, C. 2017. Introduction: international academic mobility and inequalities. Journal of Ethnic and Migration Studies 43 (8), 1241–1255. Saatavissa https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1300225

Bonnard, C., Calmand J. & Giret , J.-F. 2017. International mobility of French Ph.D.s. European Journal of Higher Education 7 (1), 43–55. Saatavissa https://doi.org/10.1080/21568235.2017.1257479

Børing, P., Flanagan, K., Gagliardi, D., Kaloudis, A. & Karakasidou. A. 2015. International mobility: findings from a survey of researchers in the EU. Science and Public Policy 42 (6), 811–826. Saatavissa https://doi.org/10.1093/scipol/scv006

Brechelmacher, A., Park, E., Ates, G. & Campbell, D. F. J. 2015. The rocky road to tenure – career paths in academia. Teoksessa T. Fumasoli, G. Goastellec & B. M. Kehm (toim.) Academic work and careers in Europe: trends, challenges, perspectives. The changing academy – The changing academic profession in international comparative perspective, Vol 12. Cham: Springer, 13–40. Saatavissa https://doi.org/10.1007/978-3-319-10720-2_2

Cañibano, C., Fox, M. F. & Otamendi, F. J. 2016. Gender and patterns of temporary mobility among researchers. Science and Public Policy 43 (3), 320–331. Saatavissa https://doi.org/10.1093/scipol/scv042

Cantwell, B. 2011. Transnational mobility and international academic employment: gatekeeping in an academic competition arena. Minerva 49 (4), 425–445. Saatavissa https://doi.org/10.1007/s11024-011-9181-3

Cantwell, B. & Taylor, B. 2013. Internationalization of the postdoctorate in the United States: analyzing the demand for international postdoc labor. Higher Education 66 (5), 551–567. Saatavissa https://doi.org/10.1007/s10734-013-9621-0

Chepurenko, A. 2015. The role of foreign scientific foundations' role in the cross-border mobility of Russian academics. International Journal of Manpower 36 (4), 562–584. Saatavissa https://doi.org/10.1108/IJM-11-2013-0256

Cotterall, S. 2015. The rich get richer: international doctoral candidates and scholarly identity. Innovations in Education and Teaching International 52 (4), 360–370. Saatavissa https://doi.org/10.1080/14703297.2013.839124

Drennan, J., Clarke, M., Hyde, A. & Politis, Y. 2013. The research function of the academic profession in Europe. Teoksessa U. Teichler & E. Höhle (toim.) The work situation of the academic profession in Europe: findings of a survey in twelve countries. The changing academy – The changing academic profession in international comparative perspective, Vol 8. Dordrecht: Springer, 109–136. Saatavissa https://doi.org/10.1007/978-94-007-5977-0_6

Finkelstein, M. & Sethi, W. 2014. Patterns of faculty internationalization: a predictive model. Teoksessa F. Huang, M. Finkelstein & M. Rostan (toim.) The internationalization of the academy: changes, realities and prospects. The changing academy – The changing academic profession in international comparative perspective, Vol 10. Dordrecht: Springer, 237–257. Saatavissa https://doi.org/10.1007/978-94-007-7278-6_11

Fumasoli, T. & Goastellec, G. 2015. Global models, disciplinary and local patterns in academic recruitment processes. Teoksessa T. Fumasoli, G. Goastellec & B. M. Kehm (toim.) Academic work and careers in Europe: trends, challenges, perspectives. The changing academy – The changing academic profession in international comparative perspective, Vol

12. Cham: Springer, 69–93. Saatavissa https://doi.org/10.1007/978-3-319-10720-2_4
Fumasoli, T., Goastellec, G. & Kehm, B. M. 2015. Academic careers and work in Europe: trends, challenges, perspectives. Teoksessa T. Fumasoli, G. Goastellec & B. M. Kehm (toim.) Academic work and careers in Europe: trends, challenges, perspectives. The changing academy – The changing academic profession in international comparative perspective, Vol 12. Cham: Springer, 201–214. Saatavissa https://doi.org/10.1007/978-3-319-10720-2
Gimenez, J. & Morgan, W. 2017. Academics across borders: narratives of linguistic capital, language competence and communication strategies. Globalisation, Societies and Education 15 (1), 68–95. Saatavissa: https://doi.org/10.1080/14767724.2014.937402
Goastellec, G., Park, E., Ates, G. & Toffel, K. 2013. Academic markets, academic careers: where do we stand? Teoksessa B. M. Kehm & U. Teichler (toim.) The academic profession in Europe: new tasks and new challenges. The changing academy – The changing academic profession in international comparative perspective, Vol 5. Dordrecht: Springer, 93–120. Saatavissa https://doi.org/10.1007/978-94-007-4614-5_6
Gopaul, B. & Pifer, M. 2016. The conditions of movement: a discussion of academic mobility between two early career scholars. Higher Education Quarterly 70 (3), 225–245. Saatavissa https://doi.org/10.1111/hequ.12092
Hoffman, D. M. 2007. The career potential of migrant scholars in Finnish higher education: emerging perspectives and dynamics. Väitöskirja. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 318. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. Saatavissa http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3369-2
Jones, G., Weinrib, J., Metcalfe, A. S., Fisher, D., Rubenson, K. & Snee, I. 2012. Academic work in Canada: the perceptions of early-career academics. Higher Education Quarterly 66 (2), 189–206. Saatavissa https://doi.org/10.1111/j.1468-2273.2012.00515.x
Jöns, H. 2011. Transnational academic mobility and gender. Globalisation, Societies and Education 9 (2), 183–209. Saatavissa https://doi.org/10.1080/14767724.2011.577199
Kehm, B. M. 2015. Academics and new higher education professionals: tensions, reciprocal influences and forms of professionalization. Teoksessa T. Fumasoli, G. Goastellec & B. M. Kehm (toim.) Academic work and careers in Europe: trends, challenges, perspectives. The changing academy – The changing academic profession in international comparative perspective, Vol 12. Cham: Springer, 177–200. Saatavissa https://doi.org/10.1007/978-3-319-10720-2_9
Kim, T. 2010. Transnational academic mobility, knowledge, and identity capital. Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education, 31 (5), 577–591. Saatavissa https://doi.org/10.1080/01596306.2010.516939
Kim, T. 2017. Academic mobility, transnational identity capital, and stratification under conditions of academic capitalism. Higher Education 73 (6), 981–997. Saatavissa https://doi.org/10.1007/s10734-017-0118-0

Kirpitchenko, L. 2014. Comparing experiences of academic mobility and migration. Comparative Sociology 13 (2), 215–234. Saatavissa https://doi.org/10.1163/15691330-12341301

Kulonpalo, J. 2007. Academic Finns abroad – challenges of international mobility and the research career. Suomen Akatemian julkaisuja no. 7/07. Helsinki: Suomen Akatemia. Saatavissa https://www.aka.fi/globalassets/awanhat/documents/tiedostot/julkaisut/7_07_eramore_verkko_pdf.pdf

Kwiek, M. & Antonowicz, D. 2013. Academic work, working conditions and job satisfaction. Teoksessa U. Teichler & E. Höhle (toim.) The work situation of the academic profession in Europe: findings of a survey in twelve countries. The changing academy – The changing academic profession in international comparative perspective, Vol 8. Dordrecht: Springer, 37–54. Saatavissa https://doi.org/10.1007/978-94-007-5977-0_3

Larner, W. 2015. Globalising knowledge networks: universities, diaspora strategies, and academic intermediaries. Geoforum 59, 197–205. Saatavissa https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2014.10.006

Lawson, C. & Shibayama, S. 2015. International research visits and careers: an analysis of bioscience academics in Japan. Science and Public Policy 42 (5), 690–710. Saatavissa https://doi.org/10.1093/scipol/scu084

Leemann, R. 2010. Gender inequalities in transnational academic mobility and the ideal type of academic entrepreneur. Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education 31 (5), 605–625. Saatavissa https://doi.org/10.1080/01596306.2010.516942

Leung, M. W. H. 2017. Social mobility via academic mobility: reconfigurations in class and gender identities among Asian scholars in the global north. Journal of Ethnic and Migration Studies 43 (16), 2704–2719. Saatavissa https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1314595

Lock, G & Lorenz, C. 2007. Revisiting the university front. Studies in Philosophy and Education 26 (5), 405–418. Saatavissa https://doi.org/10.1007/s11217-007-9052-4

Loacker, B. & Sliwa, M. 2016. 'Moving to stay in the same place?'Academics and theatrical artists as exemplars of the 'mobile middle'. Organization 23 (5), 657–679. Saatavissa https://doi.org/10.1177/1350508415598247

Metcalfe, A. S. 2017. Nomadic political ontology and transnational academic mobility. Critical Studies in Education 58 (2), 131–149. Saatavissa https://doi.org/10.1080/17508487.2016.1264987

Muhonen, R., Leino, Y. & Puuska, H.-M. 2012. Suomen kansainvälinen yhteisjulkaiseminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:4. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavissa https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/65581/suomen_kansainvalinen_yhteisjulkaiseminen_2012.pdf

Musselin, C. 2004. Towards a European academic labour market? Some lessons drawn from empirical studies on academic mobility. Higher Education 48 (1), 55–78. Saatavissa https://doi.org/10.1023/B:HIGH.0000033770.24848.41

Nokkala, T. 2009. Kilpailukykydiskurssi korkeakoulutuksen kansainvälistymispolitiikassa. Teoksessa T. Aarrevaara & T. Saarinen (toim.) Kilvoittelusta kilpailuun? Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen juhlasymposiumista 25.–26.8.2008. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 83–100. Saatavissa https://docplayer.fi/2064832-Artikkelikokoelma-korkeakoulututkimuksen-juhlasymposiumista-25-26-8-2008.html

OKM. Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2017a. Yhteistyössä maailman parasta. Suomalaisen korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälisyyden edistämisen linjaukset 2017–2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:11. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavissa http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-457-3

OKM. Opetus-ja kulttuuriministeriö. 2017b. Suomalaisen korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälisyyden edistämisen linjaukset 2017-2025. Toimeenpano-ohjelma. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavissa https://minedu.fi/documents/1410845/6409153/Suomalaisen+korkeakoulutuksen+ja+tutkimuksen+kansainvälisyyden+edistämisen+linjaukset+2017–2025+–+Toimeenpano-ohjelma/6f13d48c-2f2e-ae59-96ba-107f4d889052/Suomalaisen+korkeakoulutuksen+ja+tutkimuksen+kansainvälisyyden+edistämisen+linjaukset+2017–2025+–+Toimeenpano-ohjelma.pdf

OKM. Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2019. Korkeakoulutus ja tutkimus 2030-luvulle: vision tiekartta. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavissa https://minedu.fi/documents/1410845/12021888/Korkeakoulutus+ja+tutkimus+2030-luvulle+VISION+TIEKARTTA_V2.pdf/43792c1e-602a-4776-c3f9-91dd66ba9574/Korkeakoulutus+ja+tutkimus+2030-luvulle+VISION+TIEKARTTA_V2.pdf.pdf

OPM. Opetusministeriö. 2009. Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009–2015. Opetusministeriön julkaisuja 2009:21. Helsinki: Opetus-ja kulttuuriministeriö. Saatavissa http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-716-1

Padilla-González, L. & Galaz-Fontes, J. F. 2015. Intention to leave academia and job satisfaction among faculty members: an exploration based on the international CAP survey. Teoksessa U. Teichler & W. Cummings, (toim.) Forming, recruiting and managing the academic profession. The changing academy – The changing academic profession in international comparative perspective, Vol 14. Cham: Springer, 225–239. Saatavissa https://doi.org/10.1007/978-3-319-16080-1_12

Pekkola, E., Kuoppala, K., Liski, A., Puhakka, A. & Rautopuro, J. 2015. Suomalainen määräaikainen tutkija. 2015. Teoksessa K. Kuoppala; E. Pekola; J. Kivistö; T. Siekkinen & S. Hölttä (toim.) Tietoyhteiskunnan työläinen: suomalaisen akateemisen projektitutkijan työ ja toimintaympäristö. Tampere: Tampere University Press, 336–352. Saatavissa http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9979-1

Probst, C. & Goastellec, G. 2013. Internationalisation and the academic labour market. Teoksessa B. M. Kehm & U. Teichler (toim.) The academic profession in Europe: new tasks and new challenges. The changing academy – The changing academic profession in international comparative

perspective, Vol 5. Dordrecht: Springer, 121–139. Saatavissa https://doi.org/10.1007/978-94-007-4614-5_7
Puuska, H.-M., Muhonen, R. & Leino, Y. 2014. International and domestic co-publishing and their citation impact in different disciplines. Scientometrics 98 (2), 823–839. Saatavissa https://doi.org/10.1007/s11192-013-1181-7
Pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelma. 2015. Ratkaisujen Suomi: pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Helsinki: Valtioneuvosto. Saatavissa https://valtioneuvosto.fi/sipilan-hallitus/hallitusohjelma
Richardson, J. & McKenna, S. 2002. Leaving and experiencing: why academics expatriate and how they experience expatriation. Career Development International 7 (2), 67–78. Saatavissa https://doi.org/10.1108/13620430210421614
Richardson, J. & McKenna, S. 2003. International experience and academic careers: what do academics have to say? Personnel Review 32 (6), 774–795. Saatavissa https://doi.org/10.1108/00483480310498710
Richardson, J. & Zikic, J. 2007. The darker side of an international academic career. Career Development International 12 (2), 164–186. Saatavissa https://doi.org/10.1108/13620430710733640
Rostan, M. 2015. International aspects of academic work and career at the beginning of the twenty-first century. Teoksessa U. Teichler & W. Cummings (toim.) Forming, recruiting and managing the academic profession. The changing academy – The changing academic profession in international comparative perspective, Vol 14. Cham: Springer, 241–258. Saatavissa https://doi.org/10.1007/978-3-319-16080-1_13
Rostan, M., Huang, F. & Finkelstein, M. 2014. The internationalization of the academy: findings, open questions, and implications. Teoksessa F. Huang, M. Finkelstein & M. Rostan (toim.) The internationalization of the academy: changes, realities and prospects. The changing academy – The changing academic profession in international comparative perspective, Vol 10. Dordrecht: Springer, 259–280. Saatavissa https://doi.org/10.1007/978-94-007-7278-6_12
Rostan, M. & Höhle, E. 2014. The international mobility of faculty. Teoksessa F. Huang, M. Finkelstein & M. Rostan (toim.) The internationalization of the academy: changes, realities and prospects. The changing academy – The changing academic profession in international comparative perspective, Vol 10. Dordrecht: Springer, 79–104. Saatavissa https://doi.org/10.1007/978-94-007-7278-6_5
Schaer, M., Dahinden, J. & Toader, A. 2017. Transnational mobility among early-career academics: gendered aspects of negotiations and arrangements within heterosexual couples. Journal of Ethnic and Migration Studies, 43 (8), 1292–1307. Saatavissa https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1300254
Schneijderberg, C. 2015. Work jurisdiction of new higher education professionals. Teoksessa U. Teichler & W. Cummings, (toim.) Forming, recruiting and managing the academic Profession. The Changing Acade-

my – The Changing Academic Profession in International comparative perspective, Vol 14. Cham: Springer, 113–144. Saatavissa https://doi.org/10.1007/978-3-319-16080-1_7
Scott, P. 2015. Dynamics of academic mobility: hegemonic internationalisation or fluid globalisation. European Review 23 (S1), S55–S69. Saatavissa: https://doi.org/10.1017/S1062798714000775
Suomen Akatemia. 2009. Suomen tieteen tila ja taso. Suomen Akatemian julkaisuja 9/2009. Helsinki: Suomen Akatemia. Saatavissa https://www.aka.fi/globalassets/awanhat/documents/tiedostot/arviointitoiminta/suomen-tieteen-tila-ja-taso-2009.pdf
Suomen Akatemia. 2012. Tieteen tila 2012. Suomen Akatemian julkaisuja 6/2012. Helsinki: Suomen Akatemia. Saatavissa https://www.aka.fi/globalassets/awanhat/documents/tieteentila2012/tieteentila2012.pdf
Suomen Akatemia. 2014. Tieteen tila 2014 – yhteenveto. Helsinki: Suomen Akatemia. Saatavissa https://www.aka.fi/globalassets/awanhat/documents/tieteentila2014/aka_tieteen_tila_yhteenveto_2014_web.pdf
Suomen Akatemia. 2016. Tieteen tila 2016. Helsinki: Suomen Akatemia. Saatavissa https://www.aka.fi/globalassets/30tiedepoliittinen-toiminta/tieteentila/aka_tieteen_tila_yksi.pdf
Teichler, U. 2015. Academic mobility and migration: what we know and what we do not know. European Review 23 (S1), S6–S37. Saatavissa https://doi.org/10.1017/S1062798714000787
Teichler, U. 2017. Internationally mobile academics: concept and findings in Europe. European Journal of Higher Education 7 (1), 15–28. Saatavissa https://doi.org/10.1080/21568235.2017.1254921
Teichler U., Arimoto A. & Cummings W. 2013. The academic career. Teoksessa U. Teichler, A. Arimoto & W. Cummings (toim.) The changing academic profession. The changing academy – The changing academic profession in international comparative perspective, Vol 1. Dordrecht: Springer, 75–116. Saatavissa https://doi.org/10.1007/978-94-007-6155-1_4
Teichler, U. & Cavalli, A. 2015. The diverse patterns and the diverse causes of migration and mobility in science. European Review 23 (S1), S112–S126. Saatavissa https://doi.org/10.1017/S1062798714000817
Tutkimus- ja innovaationeuvoston visio- ja tiekartta. 2017. Helsinki: Valtioneuvosto. Saatavissa http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/4102579/TIN-visio-ja-tiekartta.pdf/
Uhly, K. M., Visser, L. M. & Zippel, K. S. 2017. Gendered patterns in international research collaborations in academia. Studies in Higher Education 42 (4), 760–782. Saatavissa https://doi.org/10.1080/03075079.2015.1072151
Vabø, A., Padilla-González, L. E., Waagene, E. & Næss, T. 2014. Gender and faculty internationalization. Teoksessa F. Huang, M. Finkelstein & M. Rostan (toim.) The internationalization of the academy: changes, realities and prospects. The changing academy – The changing academic profession in international comparative perspective, Vol 10. Dordrecht: Springer, 182–205. Saatavissa https://doi.org/10.1007/978-94-007-7278-6_9

Vohlídalová, M. 2014. Academic mobility in the context of linked lives. Human affairs 24 (1), 89–102. Saatavissa https://doi.org/10.2478/s13374-014-0208-y
van der Wende, M. 2015. International academic mobility: towards a concentration of the minds in Europe. European Review 23 (S1), S70–S88. Saatavissa https://doi.org/10.1017/S1062798714000799